

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра музики**

**ПОРТФОЛІО ЯК ЧИННИК САМООРГАНІЗАЦІЇ ТА
САМОРОЗВИТКУ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В
ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ**

Дипломна робота

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, групи 636
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)

Бойчук Світлана Василівна

Керівник: канд. псих. наук,
доц. Бойчук Ірина Ігорівна

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри No ____

від " ____ " _____ 2022 р.

зав. кафедри _____ доц. Лісовий В.А.

Чернівці – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПОРТФОЛІО У СВІТОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ	7
1.1. Аналіз сутності та змісту поняття «портфоліо».....	7
1.2. Психолого-педагогічні умови успішного використання учнівського портфоліо у системі НУШ.....	13
1.3. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів методом портфоліо.....	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПОРТФОЛІО ЯК ЧИННИКА САМООРГАНІЗАЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	28
2.1. Характеристика портфоліо як однієї з сучасних педагогічних технологій	28
2.2. Значення портфоліо у самоорганізації, самооцінюванні та саморозвитку особистості учня на уроках мистецтва Структура учнівського портфоліо.....	35
2.3. Особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва.....	41
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИКОРИСТАННЯ ПОРТФОЛІО НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	46
3.1. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах.....	46
3.2. Вхідне констатувальне дослідження рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах.....	55
3.3. Модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах.....	69
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток вітчизняної освіти характеризується реформуванням, спрямованим на зміни освітньої парадигми та переорієнтація на гуманістичні цінності. Концепція «Нової української школи» покликана спрямовувати увагу на особистість учня як найвищу соціальну цінність. Відповідно, основна мета учителів – розвивати потенціал учня, його розумові та творчі здібності, сформувати компетентності, які дадуть можливість самореалізуватися у дорослому житті. Однією з основних умов запровадження Концепції Нова українська школа є зміни у способах оцінювання досягнень учнів.

Забезпеченню індивідуальної траєкторії розвитку школяра, опануванню досвідом навчання та можливістю відстежувати особистісний розвиток кожного учня сприяє використання вчителем технології портфоліо. Портфоліо – це технологія формувального оцінювання, яка систематизує та зберігає учнівські роботи і є свідченням особистих досягнень учнів.

Важливим є те, що будь-яка оцінка передбачає порівняння наявного стану з нормою. Накопичення досягнень, що становлять «портфель» в якому містяться «докази» оволодіння професійними компетенціями, що віддзеркалюють досягнення учнів.

Скальська Л. стверджує, що: «Портфоліо також є технологією автентичного оцінювання освітньої і професійної діяльності. Це індивідуальний, персонально підібраний пакет матеріалів, які з одного боку, демонструють результат роботи, а з іншого, містять інформацію, яка характеризує способи аналізу і планування діяльності учня, вчителя, методиста» (Скальська, 2009, с. 25).

Ступінь наукового дослідження теми. Самоорганізація та саморозвиток завжди були і залишаються важливою проблемою теорії навчання (Н. Кузьміна, Н. Ничкало, В. Семиченко, та ін.); теорії неперервної професійної освіти (В. Андрущенко, І. Богданова, Н. Бібік О. Біда, Л. Карпова, Л. Ковальта ін.); напрацюваннях із теоретичних основ

самоосвітньої діяльності (Ш. Амонашвілі, Р. Дорогих, О. Ліннік, та ін.); розробленнях психолого-педагогічних основ саморозвитку, самоврядування учасників освітнього процесу (Т. Кучера, В. Кремень, Н. Ничкалота ін.); дослідженнях психолого-педагогічних засад розвитку та саморозвитку особистості у процесі навчання і виховання (Ю. Бабанський, І. Бех, І. Зязюнта ін.). В цілому, як вітчизняним та зарубіжним вченим вдалося довести значення саморегуляції та саморозвитку учнів в освітньому закладі, як: «дієвого інструменту виявлення прогресу у формуванні компетентностей учасників освітнього процесу» (Ліннік, 2016, с.203). Та варто зазначити, що комплексних досліджень портфоліо як чинника самоорганізації та саморозвитку учнів на уроках музичного мистецтва не має. Це обумовило актуальність та вибір теми магістерського дослідження.

Мета дослідження полягає у розкритті значення технології портфоліо в самоорганізації та саморозвитку учнів на заняттях з музичного мистецтва, дослідження рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

На основі мети, можна визначити ряд **завдань дослідження**:

- 1) проаналізувати існуючу літературу з питань сутності та змісту технології портфоліо, висвітлити структуру учнівського портфоліо;
- 2) з'ясувати стан використання портфоліо в умовах нової української школи;
- 3) обґрунтувати значення портфоліо у самоорганізації та саморозвитку учнів на уроках музичного мистецтва;
- 4) розкрити особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва,
- 5) дослідити рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

Об'єкт дослідження – використання сучасних педагогічних технологій портфоліо в умовах нової української школи.

Предмет дослідження – технологія портфоліо як чинник самоорганізації та саморозвитку учнів на уроках музичного мистецтва.

Для реалізації мети та досягнення поставлених завдань ми використали такі **методи дослідження**:

- теоретичні – для вивчення та аналізу психологічної, педагогічної та методичної літератури з означеної проблематики, порівняльний аналіз і синтез, структурування, класифікація та узагальнення науково-теоретичних і практичних результатів;

- емпіричні – здійснення спостереження за здобувачами освіти під час освітнього процесу в початковій школі. Також, опитування, тестування, бесіди з учасниками освітнього процесу; педагогічний експеримент (констатувальний).

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні теоретико-методологічних особливостей використання технології портфоліо у новій українській школі. Уточнено зміст та сутність поняття «портфоліо», розглянуто його роль у самоорганізації та саморозвитку учня, розкрито особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані для підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, як доповнення до змісту навчальних курсів з теоретичних дисциплін – «Імідж сучасного вчителя музичного мистецтва», «Психологія музичної діяльності» та у позанавчальній діяльності учнів.

Експериментальна база дослідження: дослідження проводилося на базі кафедри музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи ЧНУ імені Юрія Федьковича.

Апробація результатів наукового дослідження

Основні положення і результати наукового дослідження апробувалися під час роботи зі студентами кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича протягом 2021-2022 року; доповідалися

на студентській конференції кафедри музики (15 квітня 2022 року) і увійшли до збірника матеріалів студентської науково-практичної конференції за 2021/2022 н.р.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 108 сторінок.

РОЗДІЛ І. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПОРТФОЛІО У СВІТОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У розділі обґрунтовано науково-теоретичні засади використання портфоліо у світовому освітньому просторі. Проаналізовано сутність та зміст поняття «портфоліо». Визначено та проаналізовано психолого-педагогічні умови успішного використання учнівського портфоліо у системі НУШ. Розкрито систему оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів методом портфоліо.

1.1. Аналіз сутності та змісту поняття «портфоліо»

Існує чимало визначень цього поняття та варто зазначити, що назва портфоліо походить з італійської мови (від слова «portafoglio») та має переклад, як «тека з документами». (Етимологічний словник, 2010, с. 4372). З італійської мови термін був запозичений англійською мовою і завдяки їй знайшов розголос по всьому світу. Дослідник Пейн С. стверджує, що: «Портфоліо – це колекція певної галузі» (Пейн, 2000, с. 65). У сучасних словниках ми знаходимо таке трактування: «Портфоліо – це повна збірка власних досягнень, своєрідне досьє. Портфоліо дозволяє враховувати результати, досягнуті особистістю у всіляких видах діяльності: навчальній, виховній, творчій, методичній, дослідницькій» (Гончаренко, 2000, с. 345).

Варто зазначити, що технологія «портфоліо» є однією із сучасних технологій, що забезпечує оцінювання діяльності.

Портфоліо – це своєрідна форма безперервної оцінки у процесі неперервної освіти. У ньому зміщуються акценти від традиційного до гнучких умов альтернативного оцінювання навчальних і професійних досягнень. Варвус К. описує портфоліо як: «систематичний і спеціально організований збір доказів, використовуваних педагогом для моніторингу знань, навичок і відносин учнів» (Варвус, 2004, с. 46).

Деякі дослідники розглядають портфоліо як: «робочу файлову теку, що містить різноманітну інформацію, яка документує набутий досвід і досягнення суб'єктів навчання» (Новаковський, 2003, с. 51).

Термін «портфоліо» спочатку використовували в мистецтві – в 19 ст., а згодом у педагогіці. В Італії «портфоліо» називали альбом з фото, а в епоху Ренесансу художники та архітектори доставляли з собою «портфоліо», коли хотіли здобути місце в академії мистецтв чи на будівельний проєкт.

Також термін «портфоліо» широко застосовується у політиці та бізнесі, наприклад, кожному відомі поняття «міністерський портфель» «портфель інвестицій». Кендюхова А., зазначає, що: «Портфоліо може бути як на папері, так і в електронному вигляді. Електронне портфоліо, в свою чергу, може зберігатись локально (бути доступним лише визначеному колу людей) та глобально (бути доступним для всього світу – для користувачів інтернету). Глобально доступне портфоліо інакше називається веб-портфоліо» (Кендюхова, 2016, с.12).

За допомогою зібраних у портфоліо з документами можна було скласти думку як про якість роботи так і здійснити оцінку професійного рівня претендентів.

Портфоліо – це самопрезентація. Питання самопрезентації особистості та формування її соціального образу викликає великий інтерес у широкій аудиторії людей з метою міжособистісної комунікації.

Портфоліо може бути службовим, професійним, діловим й може реалізовуватися в паперовому чи електронному носіях.

Портфоліо має дизайнер, копірайтер, журналіст, оператор, педагоги, художники, музиканти, фотографи, фотомоделі, рекламісти широкого профілю. Зазначені фахівці подають портфоліо роботодавцеві. Мета портфоліо – здійснити демонстрацію власних досягнень. Віднедавна портфоліо збирають також і школярі (у спеціальну теку вкладають власні досягнення, зокрема: грамоти, дипломи та інші досягнення).

Портфоліо як метод успішної самопрезентації дає можливість розкрити особистісні характеристики та представити професійні досягнення його власника. Навички самопрезентації ефективно використовуються для розвитку самооцінки, вміння презентувати себе серед однолітків.

Варто зазначити, що професійне портфоліо дає можливість фіксувати та оцінити індивідуальні творчі досягнення майбутнього фахівця у процесі професійно-особистісного становлення (Кендюхова, 2016, с. 24).

Аналізуючи дослідження вищезазначених науковців, ми виокремили переваги роботи з портфоліо, зокрема:

- у роботі над портфоліо важливим є не лише результат, але й процес створення свого стилю роботи;
- портфоліо дозволяє зберегти свою індивідуальність;
- створення назв файлів-компонентів та робота з «компонентами», що є творчим процесом, який зорієнтований на самостійність вибору;
- робота над портфоліо дає можливість автору оцінити власну пізнавальну діяльність й удосконалити її.

Також, ми з'ясували, що портфоліо – це один з методів професійного розвитку особистості. Що призначений з метою систематизувати досвід, нагромаджений спеціалістом, а також більш об'єктивно оцінити професійний рівень.

Основний зміст портфоліо – це: «показати все, на що ти здатний, створити, або створити стимул для зростання» (Могильовкін, 2007, с. 134). Відповідно «портфоліо» можна назвати технологією планування професійної кар'єри.

Важливою для нашого дослідження є інформація про портфоліо вчителя. Отже, портфоліо вчителя, на думку Пітера Зелдіна, автора книги «The Teaching Portfolio», є: «черговим етапом в розвитку професії».

Як зазначає автор – це: «опис у фактах педагогічних якостей і досягнень педагога, який включає в себе спектр документів, що формують уявлення про специфіку підходу і рівень професійної ефективності вчителя».

Також портфоліо часто використовують, як візитівку педагога, що містить здобутки та досягнення освітянина.

Здійснюючи неперервну освіту у вчителя постає необхідність представляти свої результати. Зокрема, в Концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що: «Для забезпечення політики прозорості та інформаційної відкритості закладів освіти має забезпечуватися оприлюднення результатів підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Вбачається доцільним розміщення звітів про здобуті компетентності та результати навчання при підвищенні кваліфікації (оприлюднювати) в електронному портфоліо педагогічного працівника на вебсайті закладу освіти (роботодавця педагогічного працівника) або його засновника» (Наказ Міністерства освіти і науки України № 776, с. 22). Що підтверджує актуальність електронного портфоліо.

Проблемі використання електронного портфоліо присвячено сучасні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, у роботі Морзе Н та Варченко-Троценко Л. питання використання електронного портфоліо розглядається: «в аспекті результативності діяльності вчителя» (Морзе, Варченко-Троценко, 2014, с. 40).

Важливою для нашого дослідження є думка Л. Фамілярської, яка зосереджує увагу на створенні вчителем електронного портфоліо, на питаннях, що стосуються узагальнення та оприлюднення професійних досягнень шляхом систематизації матеріалів в електронному портфоліо педагога.

Таким чином, розуміємо портфоліо, як одну з сучасних педагогічних технологій, що використовується для узагальнення, що дозволяє оцінити як процес так і результати власної роботи. Як зауважує Гризун Л: «у сучасних умовах відкритого інформаційно-комунікаційного освітнього простору значного розповсюдження одержує створення портфоліо в електронній формі, що актуалізує дослідження його структури, функцій та потенціалу» (Гризун Л. 2012. с. 163).

Бойко О. в своїх дослідженнях зазначає, що: «Перевагами електронного портфоліо визначено: сучасність, оперативність, функціональність, ефективність, ергономічність, відкритість і прозорість» (Бойко, 2017, с. 151).

Подковко Х. наголошує, що: «розробка електронного портфоліо передбачає знання та розуміння структури його побудови, яка розкриває основні аспекти діяльності викладача. Вона складається з логічно пов'язаних розділів, які характеризуються взаємопроникненням та взаємодоповненням кожного елементу. Портфоліо вчителя завжди буде індивідуальним результатом творчого підходу, оскільки залежить від особистості самого педагога, дисципліни, що викладається, галузі, до якої належить навчальний заклад тощо» (Подковко, 2017, с. 101).

Таким чином, під електронним портфоліо розуміємо систему управління інформацією в якій використовуються електронні носії та сервіси для розміщення комплексу матеріалів.

При аналізі власного портфоліо можна чітко простежити індивідуальний прогрес розвитку професійної компетентності. Важливо розуміти, що підібраний доцільно інструментарій створення електронного портфоліо за допомогою хмарних сервісів дозволяє оптимально і якісно створювати власне електронне портфоліо, в якому висвітлено найкращі успіхи та досягнення у відповідному напрямі професійної діяльності.

Отже, електронне портфоліо вчителя – це особистий цифровий «слід», де за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій можна продемонструвати власні досягнень, відповідно до освітніх стандартів та вимог сучасності, здійснюється рефлексія, що необхідна для професійного розвитку і кар'єрного зростання.

Портфоліо – це технологія оцінювання професійної діяльності. Це впорядкований пакет матеріалів, що дають можливість продемонструвати результат роботи, а також містять інформацію, за допомогою якої можна охарактеризувати способи аналізу і планування своєї діяльності. Автентичне оцінювання – це форма оцінки особистісних досягнень і освітніх результатів.

Робота над портфоліо допомагає формувати і розвивати дослідницьку культуру вчителя, під час якої удосконалюється особистісна, соціальна й професійна компетентність. Орієнтуючись на самооцінку і рефлексію, отже: «Портфоліо вчителя може стати мотиваційною основою діяльності педагога і сприяти його особистісному розвитку, стимулюючи до самоосвіти й удосконалення професійної підготовки» (Подковко, 2017, с. 107).

Таким чином складання портфоліо вчителя вирішує багато завдань, які передбачають як розвиток професійної кар'єри так і рефлексії власних досягнень. Ідея портфоліо як і сучасна форма представлення професіоналізму педагога якнайкраще реалізує кредо сучасного життя «Освіта впродовж життя».

Отже, аналіз вищезазначених джерел дає підстави стверджувати актуальність обраної теми та більш детального дослідження потребує питання про особливості використання саме учнівського портфоліо і психолого-педагогічні умови використання портфоліо в новій українській школі.

1.2. Психолого-педагогічні умови успішного використання учнівського портфоліо у системі НУШ

Для того, щоб використання учнівського портфоліо у системі НУШ було ефективним, щоб означена технологія найбільше сприяла всебічному розвитку кожного учня, і здійснювала забезпечення повноцінної реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі, кожному вчителю необхідно створювати та підтримувати належні психолого-педагогічні умови. Для початку здійснимо аналіз понять «умови», «педагогічні умови», «психолого-педагогічні умови».

В педагогічному словнику: «Умова – це компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), з якого випливає існування відповідного явища. (Педагогічний словник, 2007, с. 578).

У дидактиці «умова» використовується під час характеристики, як цілісного освітнього процесу так і окремих його сторін чи складових частин.

У психології «умову» трактують як: «сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що, імовірно, впливають на розвиток конкретного психічного явища; до того ж це явище опосередковується активністю особистості, групи людей» (Конюх, 2012, с. 205).

Каспіна В. «умови» з позиції психології розуміє як: «обставини, що стимулюють формування впевненості» (Каспіна, 2007, с. 27).

Виготський Л. згідно свого підходу, зазначав, що « педагогічні умови потрібно розглядати як певну сукупність, утворену об'єктивними можливостями змісту навчання, методами та організаційними засобами його реалізації, на основі якої забезпечується вирішення поставлених завдань» (Виготський, 2008. с. 285).

Вчені Зязюн І., Пехота О. трактують, що: «педагогічні умови – це системний феномен, структура якого утворена нормами, методами, умовами, ситуаціями, які склалися об'єктивно і які необхідні для того, щоб досягти поставлену мету» (Зязюн, Пехота, 2003. с. 183).

Редайло В. відзначає, що: «педагогічні умови є системою факторів педагогічного процесу (зовнішніх та внутрішніх), на основі яких досягається рівень сформованості компетентностей, забезпечується ефективність освітнього процесу» (Редайло, 2014, с. 267).

З огляду на наведені наукові тлумачення можна стверджувати, що до психолого-педагогічних умов, що здійснюють забезпечення ефективного використання у НУШ портфоліо відносять, перш за все, *неухильне дотримання в ході освітнього процесу принципів сучасної освіти*. Цю умову слід вважати базовою за її значенням. Розкриваючи зміст, серед важливих дидактичних принципів, на яких будується весь процес використання портфоліо, вважаємо, що потрібно вказати наступні принципи:

– гуманізація освітнього процесу, що визначає розуміння під час оцінювання особистості кожного учня як найвищої цінності, для реалізації даного принципу потрібно вимагати неухильності: до всебічного розвитку, дитини, до формування ключових компетентностей та важливим є відмова від надання пріоритетності формальним навчальним результатам забезпечуючи індивідуальний прогресу кожної дитини;

– принцип демократизації, дотримання даного принципу вимагає від педагога забезпечення засобів формувального оцінювання, вільного розвитку кожного учня, та рівності здобувачів освіти під час освітнього процесу, а також налагодження і підтримка учнів у демократичному стилі взаємодії в ході використання портфоліо, відмова від будь-яких проявів авторитаризму;

– комплексність та системність – це принцип, виконання якого крізь призму портфоліо полягає у тому, щоб портфоліо виступало повноцінною ланкою усього оцінювання під час освітнього процесу, та при цьому портфоліо повинно ефективно доповнювати інші способи оцінювання; забезпечувало досягнення загальних дидактичних і розвивальних цілей; послідовно відображало розвиток учня, що відповідає єдиним і чітко визначеним критеріям;

– розвивальне навчання, при реалізації даного принципу пріоритетними є індивідуальні потреби та інтереси учня, особисті цілі кожного учня. Даний принцип визначає неприпустимість порівняння досягнень одного учня з іншими дітьми, увагу щодо спостереження його індивідуального прогресу, до раніше визначених цілей. Варто зазначити, що даний принцип вимагає, щоб портфоліо, сприяло розвитку в здобувачів освіти самостійності та активності (пізнавальної, соціальної, комунікативної тощо), щоб із використанням портфоліо відбувалася: активізація здібностей учнів (не тільки інтелектуальних, а й творчих); здатність молодших школярів до планування; спроможність до самооцінювання;

– виховання крізь призму навчання є принципом, завдяки якому під час формування особистості учня здійснюється взаємозв'язок набутих здобувачем освіти теоретичних знань та практичних умінь і навичок. Реалізація зазначеного принципу здійснюється через портфоліо, а саме: через сприяння розвитку в учнів вміння оцінювати власні здобутки д, толерантно ставитися до перемог інших тощо;

– наступний принцип – індивідуалізація – його зміст тісно пов'язаний з попередніми принципами і у межах використання портфоліо виражається в отриманні максимально інформації про індивідуальний розвиток кожного учня. Зазначений принцип на відміну від попередніх обумовлює відмову від порівняння прогресу учнів класу, натомість передбачає порівняння індивідуальних досягнень кожного учня, що здійснюється на основі матеріалів портфоліо;

– одним з важливих принципів є принцип професійної компетентності вчителя, дотримання даного принципу базується на індивідуальній готовності педагога до використання портфоліо в освітньому процесі. Готовність є складним особистісним утворенням, адже готовність охоплює такі професійно важливі індивідуальні якості вчителя, а саме: адекватність оцінювання власної діяльності як професіонала, знання власних потужних сторін та постійна робота над усуненням недоліків; усвідомленість і відмова

від застарілих форм та способів оцінювання; вміння забезпечити комплексний взаємозв'язок портфоліо з іншими сучасними способами оцінювання; прагнення до вдосконалення;

– партнерство як один із принципів є дуже важливим під час використання портфоліо, адже забезпечує доброзичливі рівноправні робочі відносини між усіма учасниками освітнього процесу (вчителем, учнем та його батьками). Це спільна праця, адже вчитель здійснює організацію, контроль та спрямовує процес використання портфоліо, а учні усвідомлено докладають зусилля до ведення портфоліо, батьки, у свою чергу забезпечують учням активну підтримку та взаємодіють із вчителем.

Важливою є думка. Фідкевич О., який зазначав що: «завдяки принципу партнерства найбільш виразно проявляються переваги портфоліо як технології формувального оцінювання, порівняно із іншими, особливо із традиційними формами оцінювання» (Фідкевич, 2020, с. 12).

Вважаємо, що у поєднанні вищенаведені принципи становлять основу для ефективного використання портфоліо у НУШ. А не врахування одного із зазначених принципів суттєвим чином перешкоджає реалізації розвитку особистісного потенціалу учня. Таким чином, вчитель повинен ретельно дотримуватись окреслених принципів, здійснювати самоаналіз, запитувати себе: «Чи все зроблено для того, щоб кожен з цих принципів втілювався максимально повно та системно?».

Важливим і невід'ємним елементом портфоліо виступає мотивування учнів. Тому друга психолого-педагогічна умова, це мотивація учнів при складанні та розробці портфоліо.

У молодшому шкільному віці дитина досить успішно вчиться, коли орієнтується на оцінку вчителя чи думку батьків. Якщо в цьому віці для більшості дітей домінуючим мотивом є бажання догодити авторитетному для дитини дорослому, порадувати його своїми успіхами або небажанням слухати докори, то, варто зазначити, що в підлітковому віці вплив такого

мотиву втрачає свою силу, актуальність. На перший план виходить бажання бути кращим або хоча б не гіршим за інших.

Звичайно, такі мотиви теж існують, але вони не повинні бути головними, визначальними в навчальній діяльності дитини, зокрема при складанні портфоліо. Такі мотиви повинні виконувати другорядні, допоміжні ролі, надаючи шкільному життю учня яскравість і привабливість. Умовою успішного навчання є мотивація, яка спонукає дитину займатися певною діяльністю з метою розширити та поглибити свої знань, підвищити впевненість та незалежність від зовнішніх факторів.

Варто зазначити, що важливою умовою успішного навчання є внутрішня мотивація. Багато педагогів вважають, що, сформувавши у дитини мотив «потреба», можна досягти високих результатів і тим самим вирішити багато навчальних завдань. Важлива роль і вплив учителя в початковій школі незаперечні. І все ж думка про те, що мотив може формуватися ззовні, помилкова. Ільїн Є., зазначає, що: «Мотив – це складне психологічне утворення, яке повинен вибудувати сам суб'єкт» (Ільїн, 2007, с. 25). Учитель може лише сприяти цьому процесу. Для цього і вчителі, і батьки повинні дотримуватися таких вимог:

1. По можливості виключіть нагороди та бонуси за правильне виконання завдання, обмежившись лише оцінкою та похвалою.

2. Якомога менше використовуйте на уроках змагальні ситуації. Краще навчити дитину аналізувати та порівнювати свої особисті результати та досягнення зазначені в портфоліо.

3. Намагайтеся не нав'язувати виховну мету «зверху». Спільна робота з дитиною над розробкою цілей і завдань може бути набагато ефективнішою.

4. Необхідно також пам'ятати, що покарання за невдачі є останнім і найменш ефективним заходом, який завжди викликає негативні емоції та має негативний вплив на ставлення дитини до навчання.

5. Намагайтеся уникати встановлення часових обмежень, де це можливо, оскільки це не тільки пригнічує креативність, але й перешкоджає розвитку внутрішньої мотивації.

6. Стежити, щоб навчальні завдання не тільки були відповідними віковим обмеженням, а й мали диференціальний рівень складності (завдання на силу), сприяли прояву майстерності та компетентності дитини. Регулюйте рівень складності завдань, щоразу підвищуючи його. (створення ситуації успіху)

7. Надати дитині право вибору напрямку в мистецтві, не обмежуючи її свободу.

8. Бажано добирати завдання, що мають елемент новизни та непередбачуваності, що допомагає формувати внутрішній інтерес під час його виконання.

Учні в яких переважає зовнішня мотивацією не отримують задоволення від подолання труднощів під час вирішення освітніх завдань. І такі діти вибирають більш прості завдання і виконують лише те, що необхідно для отримання підтвердження. У шкільних умовах таким підкріпленням найчастіше є оцінка вчителя, вдома – винагорода, подарунок, похвала.

Не менш, важливою психолого-педагогічною умовою успішного використання учнівського портфоліо у системі нової української школи є *спільна діяльність*, партнерство. Батьки дуже рідко долучаються до складання портфоліо учня. Адже, спілкування між батьками та дітьми відбувається переважно під час перегляду телепередач, читання книг, журналів, газет. Спільна праця батьків і дітей впливає на виховання у дітей працьовитості, самостійності, самовпевненості, дбайливості, відповідальності.

У процесі спільної діяльності (діти-батьки) та спілкування, діти переймають від старших своє ставлення до природи, її краси, результатів праці, формуються нові інтереси, орієнтири поведінки, допитливість.

Вважаємо, що потрібно вже під час перших батьківських зборів ознайомлювати батьків з технологією «портфоліо», доступно та переконливо пояснювати їм переваги даної технології, як способу оцінювання так і показувати значення портфоліо для розвитку в дитини самостійності, активності, навичок планувати власну діяльність.

У процесі спільної праці, діти більш відкриті, доброзичливі у стосунках з батьками, що допомагає батькам краще пізнати своїх дітей, їх характер, звички, ставлення до себе та оточуючих, при необхідності виправити свою поведінку. Отже, взаємодія батьків і дітей є запорукою успішності дитини в освітньому процесі.

Дотримання зазначених психолого-педагогічних умов під час використання технології портфоліо дає можливість повною мірою реалізовувати потенціал як альтернативного способу оцінки, ефективно реалізовувати мотивацію навіть тих учнів, яким трудно оволодіти певними знаннями та вміннями, яким важко здійснювати втримування уваги, в яких ще не вдалося на достатньому рівні сформувавши пізнавальний інтерес тощо.

Вважаємо за доцільне в наступному параграфі проаналізувати портфоліо, як метод оцінювання навчальних досягнень учнів молодшого шкільного віку.

1.3. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів методом портфоліо

На думку, Стребної О. сучасна освітня парадигма, здійснює: «зміщення акценту із викладання з провідною роллю вчителя на навчання, коли кожен учень – це активний суб'єкт освітньої діяльності, потребує створення умов, у яких учні проявляють самостійність та ініціативність. Учнів необхідно спонукати до дослідницької діяльності, до розуміння сутності отриманих результатів, до здатності визначати та фіксувати, вчитель повинен виступати, модератор самостійної діяльності школярів» (Технологія портфоліо учнів 1-го класу НУШ, 2021, с. 72).

У Методичних рекомендаціях МОН стосовно оцінювання освітніх досягнень учнів 1-4 класів за 2021 р. зазначено, що: «оцінка повинна виступати показником досягнень навчально-пізнавальної діяльності учнів»(Наказ Міністерства освіти і науки України від 13 липня 2021 р. № 813).

Однією з важливих технологій оцінювання у школі, особливо у початкових класах, є: «технологія портфоліо, яка відрізняється від традиційних методів оцінювання тим, що забезпечує вчителя обґрунтованою інформацією про процес і результати навчальної діяльності учня, забезпечуючи при цьому можливість для здійснення власних оцінних суджень щодо результатів своєї діяльності» (Савченко, 2008, с. 12).

Варто зазначити, що портфоліо, у світовому освітньому просторі почали використовувати в 90-х роках як інноваційну форму оцінювання і як форму накопичення інформації.

Метод автентичного оцінювання досягнень учнів початкових класів призначений для систематизації результатів самостійної роботи, узагальнення, поглиблення і розширення знань, отриманих на уроках. У матеріалізованому плані презентаційне портфоліо – це тека, у якій у

систематизованому вигляді учень накопичує матеріали, які є результатом його самоосвітньої діяльності з конкретної навчальної дисципліни

На підставі Наказу МОН від 19.08.2016 року, визначено орієнтовні вимоги щодо контролювання та оцінювання освітніх досягнень учнів початкових класів.

Змістом орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів є: виявлення, вимірювання та оцінювання навчальних досягнень, що є структурованими у навчальних програмах, за освітніми предметами.

Варто зазначити, що на підставі вищевказаного наказу: «Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється вербально:

- у 1 класі з усіх предметів інваріантної складової. За рішенням педагогічної ради навчального закладу може надаватися словесна характеристика знань, умінь і навичок учнів 2 класу;

- у 2-4 класах з предметів інваріантної складової: «Інформатика», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегрованого курсу «Мистецтво», «Я досліджую світ», «Фізична культура», «Основи здоров'я», та «Трудове навчання»;

- у 1-4 класах з усіх предметів варіативної складової.

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється за 12-ти бальною шкалою: з предметів інваріантної складової освітніх галузей: «Мови і літератури (мовний і літературний компоненти)», «Математика»» (Наказ МОН від 19.08.2016 року).

Під час контролю здійснюється виявлення рівня навчальних досягнень учнів. Контроль навчальних досягнень здобувачів освіти виконує: мотиваційну, діагностувальну, коригувальну, прогностичну, навчально-перевірочну, розвивальну, виховну функції.

Об'єктами контролю під час освітнього процесу в учнів початкових класів є складники предметних компетентностей, зокрема, це: «знання про предмети і явища навколишнього світу, взаємозв'язок і відношення між

ними; вміння та навички застосовувати засвоєні знання; досвід творчої діяльності; ціннісні ставлення» (Чечул, 2011, с. 23).

Структурними компонентами контролю навчальних досягнень здобувачів освіти є як перевірка так і оцінювання результатів діяльності учнів. За формою організації освітньої діяльності учнів контроль може бути: індивідуальним, груповим, фронтальним; за способом – усним (бесіда, розповідь учня), письмовим, а також практичним (дослід, практична робота, навчальний проєкт, учнівське портфоліо тощо).

Здійснюючи розбір сучасних досліджень науковців країн ЄС щодо оцінювання освітніх досягнень учнів ми з'ясували, що здійснено ряд змін в теорії і практиці цієї галузі педагогіки так у контексті акцентування особистісно-орієнтованого навчання, що мається на увазі, визнання формувальної функції оцінювання, що в педагогічній літературі має тлумачення як формувальне оцінювання. Державний стандарт початкової загальної освіти також рекомендує впроваджувати формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів (Державний стандарт, 2018).

Під формувальним оцінюванням науковці розуміють інтерактивне оцінювання розвитку учнів, на підставі чого вчитель визначає потреби учнів та відповідним чином адаптує процес навчання:

- Ф. Перрену (1991 р.) швейцарський учений, трактує формувальне оцінювання як: «будь-яке оцінювання, яке допомагає учневі навчатися та розвиватися, наголошуючи на активній ролі останнього» (Perrenoud, 1991, р. 81);

- Б. Коуві та Б. Белл (1999 р.) новозеландські вчені, вони аналізують формувальне оцінювання як: «двосторонній процес між учителем та учнем з метою оптимізації процесу навчання, підкреслюючи аспект співробітництва» (Cowie, 1999, р. 115);

- П. Блек (2000 р.), британський учений – як: «діяльність вчителя та учнів, яка надає відомості, які можуть бути використані як зворотній зв'язок

для кореляції навчального процесу, підкреслюючи ідею важливості реагування в процесі навчання на запити дитини» (Black, 2000, р. 14).

Важливим при оцінюванні дітей початкових класів є використання формувального оцінювання, адже під час формувального оцінювання здійснюється тісний зв'язок з тим, як реально відбувався процес навчання.

І. Фішмані Г. Голуб. в своїй праці «Формувальна оцінка навчальних результатів учнів» зазначають, що: «формувальне оцінювання передбачає оцінку досягнень учнів, виявлення пропусків в засвоєнні елементів змісту задля того, щоб усунути їх із максимальною ефективністю» (Морзе, 2013. № 6).

Вважаємо, що варто звернути увагу на те, що за допомогою оцінювання ми можемо забезпечити зворотній зв'язок із учнем щодо власного (вчителя) прогресу та професійного росту. При формувальному оцінюванні учні мають розуміти та застосовувати один і той самий підхід, що і під час підсумкової оцінки. А саме оцінювання повинно орієнтуватись на майбутнє, з метою допомагати здобувачам освіти під час підготовки до успішного завершення навчального предмета.

Результати оцінювання можуть враховувати при визначенні кінцевої оцінки засвоєння навчального курсу чи навчального предмета. Це спонукає учнів до вдумливого ставлення до оцінювання. Також допомагає здійснити розподіл кінцевої оцінки на кілька проміжних, під час яких використовуємо різні методи оцінювання, це також зменшує напруження, що виникає з отриманням кінцевої оцінки.

Отже, оцінювання допомагає відстежити особистісний розвиток дитини, хід опанування нею навчального матеріалу та формування необхідних компетентностей.

За допомогою такого оцінювання можна:

- вибудувати індивідуальну траєкторію розвитку здобувачів освіти;
- оцінювати або визначати досягнення дітей під час освітнього процесу на кожному з етапів;

- завчасно виявляти труднощі й запобігати їхньому нашаровуванню;
- забезпечувати та підтримувати мотивацію учнів щодо прагнення здобути максимальні результати;
- виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, та долати страх помилитися, переконувати у своїх можливостях і здібностях.

Французькі науковці: Нуазе Г., Мейера Ж, Каверні Ж.-П. зазначають, що ключова місія оцінювання – допомогати учню у навчанні. Вона пов'язана: «з такими важливими завданнями як сприяти впевненості учня у власних силах, надавати орієнтири, корисні поради на певних етапах навчання, сигналізувати про складнощі, забезпечувати діалог «учитель-учень», формувати стратегію успішного навчання. Все це зміщує процес відслідковування навчальних досягнень на індивідуальний рівень, переміщуючи учня у центр навчання» (Мейера, 2008, с. 132).

Для того, щоб здійснити перевірку навчальних досягнень учнів варто використовувати різні методи, вибір яких залежить від: змісту навчального предмета, його обсягу, рівня узагальнень, віковими можливостями учнів.

Щоб перевірити навчальні досягнення здобувачів освіти необхідно використовувати завдання різних рівнів, це і на відтворення знань (репродуктивний рівень), на розуміння, та застосування в стандартних і нестандартних навчальних ситуаціях (дослідницькому рівні), уміння висловлювати власні судження, ставлення, оцінки (творчий рівень).

Оцінювання являє собою процес встановлення рівня навчальних досягнень здобувачів освіти в оволодінні змістом предмета відповідно до вимог діючих навчальних програм. Результат оцінювання є педагогічною оцінкою, котра знаходить відображення в оцінювальних судженнях і висновках учителя вербально, або в оцінці (балах). Виставлення оцінки повинно обов'язково супроводжуватися оцінювальними судженнями.

Оцінювання у початкових класах ґрунтується на врахуванні рівня досягнень здобувачів освіти, а не ступеня його невдач. Результатами

досягнень вчитель повинен ділитися з дитиною та її батьками (або особами, що їх замінюють), адже ця інформація є конфіденційною.

При вербальному оцінюванні вчитель може використовувати як усні, так і письмові оцінні судження, за допомогою яких здійснюється характеристика процесів навчання і відображаються кількісні і якісні його результати.

Об'єктивність і точність оцінок забезпечуються такими критеріями, як: «якість знань (міцність, повнота, глибина, узагальненість, системність, дієвість); сформованість ключових і предметних компетентностей, способів навчальної діяльності (виконання за зразком, за аналогією, в нових ситуаціях); досвід елементарної творчої діяльності (частково-пошуковий і пошуковий рівні); досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до самого себе» (Державний стандарт, 2018).

Вважаємо, що використання портфоліо вчителем в початкових класах забезпечує відповідність вищезазначених критеріїв.

Отже, здійснюючи загальну характеристику технології портфоліо, особливості її використання в системі оцінювання, вважаємо за доцільним розкрити особливості використання технології портфоліо саме на уроках музичного мистецтва.

Висновки до першого розділу

В першому розділі «Науково-теоретичні засади використання портфоліо у світовому освітньому просторі» здійснено аналіз сутності та змісту поняття «портфоліо». Визначено, що портфоліо дозволяє враховувати результати, досягнуті особистістю у різних видах діяльності, зокрема: навчальній, виховній, творчій. Технологія «портфоліо» є однією із сучасних технологій оцінювання діяльності. Нами також було з'ясовано, що портфоліо як метод успішної самопрезентації дає можливість розкрити особистісні характеристики та представити професійні досягнення його власника. Навички самопрезентації ефективно використовуються для розвитку самооцінки, вміння презентувати себе серед однолітків.

Аналізуючи дослідження науковців, ми виокремили переваги роботи з портфоліо, зокрема:

- у роботі над портфоліо важливим є не лише результат, але й процес створення свого стилю роботи;
- портфоліо дозволяє зберегти свою індивідуальність;
- створення портфоліо, робота з ним та обмін досвідом, що забезпечують авторам можливість здійснювати оцінку самостійної пізнавальної діяльності та удосконалити її.

Також окрім поняття «портфоліо», ми здійснили аналіз поняття «електронне портфоліо». Під електронним портфоліо розуміємо систему управління інформацією в якій використовуються електронні носії та сервіси для розміщення комплексу матеріалів.

В даному розділі нами також було визначено психолого-педагогічні умови успішного використання учнівського портфоліо у системі НУШ.

До психолого-педагогічних умов ми віднесли: неухильне дотримання під час освітнього процесу принципів сучасної освіти, мотивація учнів при складанні та розробці портфоліо, спільна діяльність, партнерство.

Для успішної реалізації означених психолого-педагогічних умов виокремили та проаналізували принципи, а саме: гуманізація освітнього

процесу, принцип демократизації, комплексність та системність, розвивальне навчання, принцип індивідуалізації, професійна компетентність, партнерство.

Також, нами проаналізовано систему оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів за допомогою методу портфоліо.

З'ясовано, що оцінювання методом портфоліо дозволяє: вибудувати індивідуальну траєкторію розвитку здобувачам освіти; здійснити оцінку або визначати досягнення учнів під час кожного з етапів у освітньому процесі; своєчасно виявити проблеми й запобігати їхньому нашаровуванню; підтримувати мотивацію учнів до прагнення здобути максимально можливі результати; розвивати вміння долати страх помилитися.

Аналізуючи опрацьований матеріал, відкритими залишаються завдання:

- розкрити структуру портфоліо,
- особливості використання методу портфоліо на уроках музичного мистецтва,
- визначити рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

Відповіді на вищезазначені завдання-питання розкриємо в наступних розділах нашого дослідження.

РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПОРТФОЛІО У САМОРОГАНІЗАЦІЇ ТА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У розділі обґрунтовано особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва. Проаналізовано значення портфоліо самоорганізації, самооцінюванні та саморозвитку особистості учня на уроках мистецтва. Проаналізовано та розроблено структуру учнівського портфоліо. Виокремлено особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва.

2.1. Характеристика портфоліо як однієї з сучасних технологій. Основні завдання портфоліо у діяльності учня початкової школи

Вважаємо за доцільне розпочати даний розділ із аналізу поняття «технологія» так у педагогічній практиці термін: «технологія – це знання про майстерність». Даний термін увійшов разом із виникненням необхідності наукового обґрунтуванням: «закономірностей пошуку оптимальної сукупності методів і засобів організації навчально-виховного процесу, цілеспрямованого впливу на особистість учня, що характеризують майстерність педагога, подібну до мистецької діяльності» (від «технос» – мистецтво, майстерність, «логос» – вчення, наука) (Гончаренко, 1997, с. 305).

Освітні технології становлять досить значну складову галузі педагогічної науки, в яких осмислюється технологічний підхід в освіті, описуються та аналізуються найпоширеніші вітчизняні та зарубіжні технології, обґрунтовуються авторські технології, фокусується арсенал технологій викладання окремих предметів у середній і вищій школі. Сучасні представники педагогічної науки розглядають поняття технології у дидактичному (В. Безпалько, С. Гончаренко, О. Савченко) та виховному (І. Бех, А. Колеченко, О. Кутова, Г. Селевко, Н. Шуркова) аспектах, відносять

їх до організаційно-методичного інструментарію дидактичного або виховного процесу, який включає різноманітні методи педагогічного впливу, засоби й прийоми спілкування педагога з учнями, акцентуючи його діалогічні, рефлексивні, емоційно-оціночні й вольові якості.

Чимало авторів не розділяють педагогічні технології на дидактичні та виховні, а інтерпретують їх у цілісному освітньому сенсі (В. Гузеєв, М. Кларін, А. Нісімчук, О. Пехота), наголошуючи на тому, що технології навчання допомагати вчителю вирішувати цілісні освітні завдання через організацію системи оптимальних дій учителя й учнів, їхнє спілкування та взаємодію, отже й мають водночас і виховний вплив.

Наголошуючи на тому, що у 70-х роках ХХ ст. під впливом ідей визначення умов системного підходу до організації навчального процесу та його оптимізації відбувся перехід до розуміння педагогічної технології як засобу повного управління розв'язуванням дидактичних проблем, О. Савченко включає в технологічний підхід до навчання: «систему дій учителя й учнів, спрямованих на досягнення чітко визначеної мети шляхом послідовного виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку» (Савченко, 2009, с. 36).

Технологію навчання О. Пехота розглядає, як таку, що: «відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета, теми, питання й у межах цієї технології. Вона близька до окремої методики» (Пехота, 2002, с. 23).

На взаємозв'язку явищ педагогічної технології та методики навчання наголошував і С. Гончаренко: «Технологія навчання – це в загальному розумінні системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням людських і технічних ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти» (Гончаренко, 1997 с. 331).

Отже, поняття методика і технології частково збігаються, але повністю не ототожнюються. Педагогічна технологія передбачає чітку постановку

цілей і завдань, наукове проектування способів і умов досягнення результатів, їх поетапну реалізацію, вимірювання, оцінювання. Оволодіння педагогічною технологією полягає в інтеграції всіх елементів системи у короткому (або тривалому) акті педагогічного впливу, що повинен складатися з трьох функцій: ініціювання активності суб'єкта, оволодіння його способами діяльності, стимулювання індивідуального вибору.

Як зазначають дослідники, педагогічна технологія передбачає гнучке управління освітньою діяльністю учнів, а не авторитарне керування. Саме управління, а не керування, адже керують людьми, а управляють цілісними і складними системами. Важливим є те, що управління передбачає наявність у педагогічній системі двох узгоджених підсистем (вчитель – учні), між якими налагоджений не лише прямий, а й зворотній зв'язок – підстава для корекції прямого зв'язку. Зворотній зв'язок потрібний і педагогу, і учню, для того щоб знати про свої досягнення і знати в якому напрямку рухатися, долаючи труднощі пізнання.

У різних джерелах акцентуються такі ознаки технологій, як концептуальність, системність, плановість, наявність певного еталона (моделі, проекту); алгоритмічність (сувора послідовність і взаємоузгодженість дій учнів і вчителя), діалогічність (зворотній зв'язок), ергономічність (забезпечення комфортних умов навчання), діагностичність результатів, корекційність навчально-виховного процесу, ефективність, здатність до відтворення.

Отже, у наш час, коли термін «технологія» затвердився у педагогічному лексиконі й швидко поширився в освітній практиці, при його вживанні спостерігаються значні різночитання, що не дивно з огляду на складність і багатозначність явища.

Звернемо увагу, що одне із основних завдань в освітньому процесі початкової школи – це виявлення та розвиток творчих здібностей кожної дитини, що досягається різними шляхами.

Одним з таких шляхів є створення ситуації успіху, забезпечення підвищення самооцінки та упевненості у власних можливостях учня. Важливо максимально сприяти розкриттю індивідуальних здібностей кожної дитини, розвивати пізнавальні інтереси у формуванні настанови на творчу діяльність і вміння до творчої діяльності, розвиток мотивації подальшого творчого росту.

Ще одним важливим шляхом є формування якостей особистості, що є позитивно моральними, набуття навичок рефлексії, розвиток вміння здійснювати аналіз власних інтересів, схильностей, потреб й співвідносити їх із наявними можливостями.

Важливим шляхом розвитку творчих здібностей учнів є формування життєвих ідеалів, стимулювання бажання самовдосконалюватись.

Для реалізації вищезазначених цілей вважаємо за доцільне використовувати технологію портфоліо. Та зазначаємо, що важливо зробити основний акцент не на портфоліо, як документів, а на портфоліо, як збірці творчих робіт. А розділ «Творчі роботи» обов'язаний бути основним, а розділ «Офіційні документи» - другорядний та повинен використовуватися тільки як додаток. Більш детально розкриємо це питання в параграфі 2.3., де будемо розглядати структуру портфоліо.

Дослідження технології портфоліо вчені визначили як спосіб за допомогою якого здійснюється фіксація, накопичення та оцінка індивідуальних досягнень учнів протягом певного періоду навчання.

Варто зазначити, що портфоліо може містити роботи, що відбираються педагогом, дитиною та батьками, вчителем проводиться систематичний збір робіт учнів з певною метою та відповідними завданнями. Це має бути системним процесом, адже так можна здійснювати відображення зусилля дитини, її розвиток за певний проміжок часу.

Дуже важливо відображати щоденні види діяльності дитини, оскільки за допомогою портфоліо ми можемо дізнаватися хід мислення дитини і планувати відповідні стратегії та методи роботи з нею.

Портфоліо відображає сильні сторони учня, а також його потреби. Вважаємо, що технологія портфоліо допомагає забезпечити досягнення таких цілей:

- поєднувати кількісні і якісні оцінки;
- забезпечувати можливості, де учні можуть брати участь в оцінюванні власних робіт;
- надавати необхідну інформацію вчителям, батькам, учням, іншим зацікавленим особам щодо прогресу здобувачів освіти, про навчальні види діяльності;
- вивчати прогрес розвитку дитини за певний період часу;
- допомога педагогу визначати індивідуальні цілі для дитини;
- формувати основи оцінювання успішності здобувачів освіти;

Вважаємо, що портфоліо – це інструмент, за допомогою якого можна продемонструвати чого досягла дитина. Вадливо зазначити, що це не спосіб планування роботи з дитиною. Проте, вчитель може використовувати інформацію з портфоліо з метою розробки подальшого плану роботи – адже вчитель повинен для початку знати, що вже вмє робити дитина, щоб здійснювати планування наступного кроку.

Використовуючи інформацією з портфоліо, вчитель також дізнається про сильні і слабкі сторони здобувачів освіти, про хід їхнього мислення, про прогрес в опануванні навичками тощо.

Важливим є те, що портфоліо являється візуалізованим – зазвичай, це вигляд спеціальної папки. Проте, його зміст не тане лише до колекції учнівських робіт. Портфоліо являє собою спеціально сплановану та організовану індивідуальну добірку матеріалів і документів, що демонструє зусилля, розвиток і досягнення здобувачів освіти в різних сферах діяльності.

Тому кінцеву мету навчального портфоліо убачають в унаочненні прогресу навчання.

Варто зазначити, що формування портфоліо здійснюється суб'єктивно. Але під час вибору робіт для портфоліо вчителю важливо відповісти на такі запитання:

- Який вид діяльності найкраще виконує саме цей учень?
- Який прогрес у формуванні відповідних компетентностей демонструє ця робота учня?
- Як дана робота поєднується з іншими роботами, що знаходяться у портфоліо?

Зазвичай розрізняють три основні види портфоліо, кожен з яких має свої як сильні так і слабкі сторони:

Робоче (загальне) портфоліо – створювати таке портфоліо допомагають усі: вчитель, учень, батьки. Дане портфоліо повинно містити, як поточні роботи, так і зразки підсумкових робіт. Вважаємо, що вище означений вид портфоліо найбільш точно відображає розвиток дитини вказуючи на її щоденний прогрес, що є його позитивною стороною. Недоліком даного портфоліо є те, що воно може містити дуже багато прикладів робіт і створювати ситуацію, коли дитині важко орієнтуватися та обрати для себе той чи інший пріоритет.

Демонстраційне портфоліо (учнівське портфоліо) – містить лише найкращі роботи учня, якому воно належить, також учень сам обирає зразки робіт. Такий вид портфоліо забезпечує сильну мотивацію для дитини виконувати роботи, що демонструють її найкращі здібності. Дане портфоліо може не відображати щоденну діяльність дитини, що є його слабкою стороною. Наприклад, для дитини яка має особливі освітні потреби таке портфоліо не показує на її слабкі місця та сфери, де необхідна додаткова допомога.

Важливим для нашого дослідження є портфоліо вчителя. Детальніше розкриємо це поняття. Портфоліо вчителя може містити контрольні (тестові) завдання і зразки робіт, вибір яких здійснив сам учитель. Вчительське портфоліо містить продукти освітньої діяльності, які засвідчують динаміку, а

не лише абсолютні оцінки учнів. Наприклад, розділ вчительського портфолію: «Досягнення учня у навчанні» (сторінки: по назвам предметів: Навчання грамоти; Письмо; Математика) може містити графіки швидкості читання; навчальні досягнення.

Вважаємо за доречне зазначити і інші розділи вчительського портфолію, серед яких: «розділ «Соціальна компетентність учня», в якому міститимуться записи вчителя про особливості співпраці учня з однокласниками, особливості спілкування з однолітками та дорослими. При цьому важливо відмічати чинники, які призводять до труднощів у соціалізації (особливості поведінки, комунікативна діяльність), а також позитивні сторони, які слугують підґрунтям для поліпшення соціальних контактів дитини» (Матвієнко, 2018, с. 35).

Також вчительське портфолію може містити розділ «Суспільна робота учня» який включає в себе перелік доручень, які дитина виконує, як у класі так і в школі.

Важливим для портфолію вчителя є розділ «Творчі роботи», який може містити не тільки роботи учня, але й фотографії робіт.

Часто-густо вчителі одночасно використовують елементи усіх трьох видів портфолію. Вважаємо, що кожний заклад освіти і кожний вчитель має знайти спосіб, який є найбільш ефективним, щоб якомога більше дізнатися про здобувача освіти та забезпечити його додаткові потреби.

Основне завдання портфолію вчителя полягає в допомозі педагогу через систему методик, вправ, технік налагодити ефективну взаємодію з учнем та допомогти здобувачу освіти розкритись.

Портфолію учня початкової школи спрямоване на відображення усіх досягнення дитини; позитивних емоцій.

Ми вважаємо, що створення учнівського портфолію допоможе вчителю більше дізнатися та дізнаватися про дитину та її вподобання і схильності.

2.2. Значення портфоліо у самоорганізації, самооцінюванні та саморозвитку особистості учня на уроках мистецтва.

Структура учнівського портфоліо

Широким полем для творчого розвитку учнів виступають уроки мистецтва. Мистецтво відображає найрізноманітніші людські почуття. За допомогою музики, танцю, образотворчого мистецтва, драми ми висловлюємо свої емоції та думки, передаємо власне ставлення до навколишнього світу. Вивчати мистецтво і займатися їм дуже важливо, адже це розвиває інтелект. Види мистецтва демонструють розмаїття інтелекту й сприяють його розвитку. Крім того, мистецтво – один з найяскравіших виявів людської культури. Щоб зрозуміти іншу культуру, ми повинні більше дізнатися про її музику, образотворче мистецтво, танець, словесні й виконавські види мистецтва.

Музика й картини, вірші й п'єси – це вияв найглибших талантів і захоплень. А пізнаючи мистецтво іншої культури, ми бачимо й відчуваємо світ так, як її представники. Велика увага в галузі музичної педагогіки приділяється вивченню музичної творчості дітей (С. Асаф'єв, Н. Брюсова, Н. Ветлугіна, Н. Вишнякова, Д. Кабалевський, Е. Печерська, Б. Яворський).

Музика – це мистецтво прямого і сильного емоційного впливу. Виражені в музиці почуття завжди звернені до людини і потребують співпереживання. Проживаючи їх, дитина виконує непомітну внутрішню роботу з будівництва власної духовної сфери, розвитку почуттів, моральних якостей, самоствердження себе як особистості.

Музика носить творчий характер, адже включає в себе композиторську, виконавську, слухацьку діяльності, і являє собою, ні з чим незрівняні можливості для музичного розвитку та творчої самореалізації молодших школярів. Життєві явища, сама музика, музичний досвід, яким володіє дитина, є джерелами творчості.

Як зазначає Н. Ветлугіна, творчий розвиток молодших школярів залежить від: «

- появи та становлення форми діяльності (збагачення життєвими враженнями, сам акт творчості, застосування його продукції в житті);
- шляхів утворення художнього образу в школярів (задум – пошук – втілення);
- послідовно змінюваних стосунків між вчителями та учнями (демонстрація процесу творчості – часткова участь у ньому – самостійна творча праця школярів)» (Ветлугіна, 2014, с. 12).

Зрозуміло, що творчі ідеї самі собою не народжуються, а виникають тоді, коли дитина відчуває потребу щось змінити, вдосконалити. До творчості учнів спонукають їх фантазія і мрії. Успіх творчості залежить від творчої уяви.

Виготський Л. зазначає, що: «уява і творча діяльність залежать від набутого людиною досвіду та емоційного зв'язку між діяльністю уяви та реальністю» (Виготський, 1991, с. 29). Багатство уяви обумовлюється багатством, змістовністю довготривалої пам'яті. Адже психологами-дослідниками доведено, що: «Чим більше пам'ять утримує різноманітних образів і понять, тим вище, імовірність того, що в свідомості виникне новий, неповторний образ, який відзначається яскравістю, а головне – оригінальністю» (Виготський, 1991, с. 35).

Для запам'ятовування використовують різні методи, засоби та способи. З цією метою була створена школа «ейдетики».

Школа «ейдетики» («ейдос» – з грецької – образ), автором якої вважають Ігоря Матюгіна, спеціально вироблений та впорядкований набір методів і вправ, які можуть допомогти оволодіти осмисленим використанням своєї уяви з метою відтворення будь-якої інформації.

Серед головних методів ейдетики вирізняють метод Цицерона (метод місць), метод «Уявний мультик» (ланцюжковий метод), метод Аткинсона

(пiктограми), метод «Змiна настрою», метод парадоксальних перетворень (руйнування звичних образiв i перетворення у незвичайнi).

Бiльш детально опис зазначених методiв ми вiднесли в додаток В.

Отже, творчий розвиток – це iнтегративний багатокомпонентний процес, який охоплює мотивацiйну, когнiтивну та дiяльнiсну сфери особистостi. Домiнантиними компонентами структури творчих здiбностей у процесi музичної дiяльностi є пiзнавальний iнтерес до музики, образно-асоцiативне музичне мислення, здатнiсть до iнтерпретацiї музичних творiв та ритмiчно-рухових iмпровiзацiй пiд музику, що формуються у всiх видах музичної дiяльностi.

Важливою технологiєю, що допомагає у самоорганiзацiї, самооцiнюваннi та саморозвитку особистостi учня на уроках мистецтва є технологiя портфолiо. Однiєю з iснуючих технологiй оцiнювання дiяльностi учня є портфолiо. М. Рожнятовська стверджує, що: «Портфолiо на уроках мистецтва – це iндивiдуальний портфель освiтнiх досягнень, iндивiдуальна накопичувана оцiнка навчальної дiяльностi особистостi. Воно покликане проiлюструвати навички школяра i зусилля, яких вiн доклав для досягнення успiхiв пiд час навчання саме в мистецькiй галузi» (Рожнятовська, 2011, с. 5).

Портфолiо спонукає школяра до пiдвищення iнтересу до вивчення мистецьких творiв, самоорганiзацiї, саморозвитку, мотивацiї його самооцiнки, а також створює передумови для успiшного вибору професiї, слугує новим способом оцiнювання навчальних досягнень учнiв.

Важливим є те, що в роботi над портфолiо важливим чинником є взаємодiя мiж вчителем та учнем.

Портфолiо учня є добрим способом фiксування, накопичення й оцiнювання (та самооцiнювання) iндивiдуальних досягнень у певний перiод навчання, а також колекцiя робiт (це може бути колекцiя художнiх творiв чи музичних творiв) i результатiв учня, якi демонструють, як зусилля, прогрес так i досягнення з рiзних навчальних предметiв, зокрема з музичного мистецтва.

У портфоліо систематично та спеціально організоване збирання доказів, які учитель та учень використовують для моніторингу портфоліо вчителя й учнів, досягнутих знань, навичок і взаємодії учня з однолітками. У цьому випадку здобувач освіти є активним учасником процесу оцінювання, а у свою чергу саме оцінювання цілеспрямоване на відстеження прогресу в освітній діяльності. За допомогою портфоліо ми можемо враховувати найрізноманітніші результати освітньої активності учня: навчальні, творчі, соціальні, комунікативні.

Портфоліо учня на уроках мистецтва, зокрема музичного мистецтва містить колекцію робіт учня, що всебічно демонструє не тільки освітні результати, але й зусилля, що було докладено для їх досягнення і як виставка навчальних досягнень учня в музичному мистецтві.

Концепція портфоліо полягає у тому, що портфоліо як накопичувальна оцінка демонструє стійкі й довгострокові освітні результати, покриваючи випадковий успіх або неуспіх в ситуації оцінювання.

Важливим є зазначити, що матеріал портфоліо збираються не один рік, а протягом усього періоду навчання дитини.

Портфоліо дозволяє вирішувати важливі педагогічні завдання:

- а) підтримувати та стимулювати навчальну мотивацію школярів;
- б) розвивати навички рефлексивної діяльності та самоаналізу в учнів;
- в) формувати вміння вчитися – планувати й організовувати власну навчальну діяльність, досягати поставленої мети;
- г) створювати передумови й можливості з метою успішної спеціалізації.

Важливим для нашого дослідження є структура учнівського портфоліо, тому нами визначено та узагальнено таку структуру:

«Класичне портфоліо складається із чотирьох розділів:

- «Портрет»;
- «Колектор»;
- «Робочі матеріали»;

- «Досягнення»».

Розділ «Портрет» вміщує інформацію про автора портфоліо: автобіографію, характеристику, сертифікати, стислу історію успіхів, вступну статтю-обґрунтування, яка містить сформульовану мету з якою створено дане портфоліо, а також наведені аргументи, чому певний матеріал розміщено в портфоліо.

Вступна частина або введення до портфоліо має основне значення, адже вона повинна містити очікування учнів щодо подальших дій і перспектив. Вагоме значення має наведення обґрунтування – чому саме матеріали розділу «Досягнення» найкраще відображують досягнення та які саме.

Такий розділ, як «Колектор» передбачає матеріали, авторство яких не належить авторові: запропоновані педагогом (пам'ятки, схеми, списки музичних творів, записи), знайдені учнем самостійно (ксерокопії, матеріали періодичних видань, ілюстрації, аудіо чи відео записи), належать решті учнів класу, школи.

Розділ «Робочі матеріали» передбачає матеріали, які створив й систематизував сам автор.

Розділ «Досягнення» містить матеріали, які, на думку автора, демонструють успіхи та найкращі. Також включає й додаток (склад портфоліо «досягнення»).

Найпростішим типом портфоліо, є тим, що містить тільки досягнення. Наприклад: портфоліо містить розділи: результат олімпіад, результат конкурсів, дослідницькі роботи, результат спортивних досягнень, тощо. А додаток містить грамоти, дипломи, сертифікати.

Вважаємо, що вищевказаний тип портфоліо можна використовувати з добувачами освіти, які тільки починають створювати портфоліо. Пізніше діти розуміють, що такий тип портфоліо не є продуктивним, тому що в ньому наведено відомості тільки про результати, але не описаний процес індивідуального розвитку учня.

Портфоліо «досягнення учнів» ведуть протягом усіх років навчання дитини. Воно містить рівень досягнень учня, в якій перше місце посідає навчальна діяльність.

Розділи портфоліо, на нашу думку, можуть бути наступними: ПБ; «Візитівка»: «Про мене», «Який Я?», «Яким я хочу бути?», «Я й мої друзі», «Мої труднощі»; «Що я хочу знати», «Що я хочу вміти», «Мої улюблені предмети», «Книги, які я прочитав і полюбив»; «Мої досягнення: заохочення, нагороди».

Аналізуючи вищевказане, можемо стверджувати, що чітко зазначеної структури порт фоліо немає, головна вимога полягає в тому, що всі розділи порт фоліо разом повинні забезпечити реалізацію основної мети чи всебічний розвиток молодшого школяра.

В наступному параграфі більш детально розкриємо та зупинимось на особливостях використання портфоліо на уроках музичного мистецтва

2.3. Особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва

Здійснимо короткий аналізі раніше означених понять, що допоможе нам розкрити особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва.

Отже, портфоліо – це спосіб за допомогою якого здійснюється фіксування та оцінювання індивідуальних освітніх результатів здобувачів освіти в певний період їхнього навчання.

За допомогою портфоліо ми можемо аналізувати результати з різних видів діяльності дитини, зокрема творчості (музичного мистецтва). Портфоліо являє собою спланований підбір матеріалів і документів, що є індивідуальним та демонструє зусилля, динаміку і досягнення учня в музичному мистецтві.

Використання портфоліо на уроках музичного мистецтва спрямоване не тільки на формування знань, умінь і навиків, але й також на створення умов для саморозвитку учня. Важливим і пріоритетним є те, що кожен учень має можливість вибирати індивідуальний маршрут, виконуючи як обов'язкові творчі завдання, так і додаткові, які допомагають розкрити особисті уподобання учня, його інтереси.

Здійснюючи аналіз різних типів портфоліо для учнів вважаємо за доцільне використовувати наступні типи портфоліо на уроках музичного мистецтва:

- портфоліо досягнень;
- рефлексивне портфоліо.

Крім того, при доцільності можна реалізовувати різні комбіновані варіанти, які відповідають поставленій меті.

Не залежності від типу портфоліо учнівське портфоліо повинно включати три обов'язкові елементи:

- супроводжувальний лист, в якому міститься мета, призначення і короткий опис документа;
- зміст портфоліо;
- аналіз та самоаналіз з плани на перспективу (майбутнє).

Ми з'ясували, що на сьогодні яких-небудь чітко зазначених правил і вимог, щодо алгоритму побудови портфоліо учня немає.

В додатках А, Б наведені приклади різних типів портфоліо учня.

Аналізуючи різні види і типи портфоліо ми рекомендуємо використовувати зазначений нижче перелік розділів, для створення учнем власного портфоліо.

Титульний аркуш «Це Я». В якому знаходиться інформація про адресу і найменування закладу освіти, прізвище, ім'я, по-батькові здобувача освіти і клас. При бажанні можна розмістити на титульному аркуші портфоліо фотографію учня.

«Мої фотографії». Ця сторінка портфоліо може містити як фотографії самого учня так і сімейні фотографії.

«Моя сім'я». В цьому розділі розміщується інформація про склад сім'ї учня.

«Що я вмію і люблю робити». В цьому розділі можна проілюструвати навички і захоплення учня. А у розділі «Я вмію робити» рекомендуємо зазначити найбільш значимі досягнення учня.

Інтереси і захоплення учня рекомендуємо розмістити у розділі «Я люблю робити» або «Мої захоплення».

«Мої досягнення і плани» цей розділ в портфоліо учня є важливим для вчителя, адже додаємо усі результати досягнень дитини. Важливим є те, що вся інформація, що розміщується в розділах мала підтвердження фото, чи певні здобутки, тому рекомендуємо не забувати вкладати сюди подяки, грамоти, якщо такі є.

В розділ «Моя зайнятість в гуртках, секціях і клубах», необхідно вказувати інформацію про назви гуртків, секції або клубів, назви установ, в

яких проводяться зайняття, під час яких учень приймає участь в діяльності зазначених гуртків або клубів.

Розділ «Моя творчість» (композиції, імпровізація) є дуже важливим для дитини, адже містить вірші, малюнки чи музичні твори, які є власне дитини. Даний розділ забезпечує розвиток індивідуальності та незалежності дитини.

Аналіз цього розділу допоможе вчителю більш детально познайомитися з видом творчості, який найбільше подобається дитині, на що може опиратися вчитель залучаючи дитину до того чи іншого виду роботи.

Важливим є те, що використання портфоліо на уроках музичного мистецтва спрямоване на:

- зміщення акценту з недоліків учня, на конкретні досягнення з даної теми, розділу;
- домінування самооцінки по відношенню виконаного завдання;
- підтримку мотивації до творчої діяльності учня, як на уроках так і після урочний час;
- формування вміння планувати і організовувати власну творчу діяльність.

Отже, використання вчителем портфоліо на уроках музичного мистецтва є дуже важливим та чи готові майбутні учителі до використання зазначеної технології на практиці? Ми відповіли на це питання в третьому розділі нашого дослідження. Адже в третьому розділі нами проведене констатувальне дослідження, яке допомогло сформувавши відповідь на означене питання.

Висновки до другого розділу

В другому розділі «Дослідження технології портфоліо як чинника самоорганізації учнів на уроках музичного мистецтва» ми проаналізували портфоліо як одну з сучасних педагогічних технологій та особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва.

Щодо портфоліо як способу оцінювання власних досягнень, необхідно створювати умови, під час яких не лише педагог, а й сам учень та його батьки будуть розуміти, що є досягненням, як досягти, для чого та навіщо це потрібно тощо. Важливим є наголосити батькам здобувачів освіти на інструментальній цінності портфоліо, чітко пояснити як саме за портфоліо слід відстежувати індивідуальний прогрес, вчити батьків яким чином вони можуть мотивувати свою дитину, при потребі яким способом надавати дитині допомогу.

Важливим є чітко роз'яснити батькам, що в жодному разі не слід підміняти роботи дитини, наприклад: щось не з малюнків дитини, вклеювати, намагатися добирати, вдосконалювати роботи тощо, оскільки це є перешкодою до розвитку самостійності, активності дитини, а також знецінює в очах учня портфоліо, та перетворює роботу над портфоліо на ведення нудного обов'язку.

Важливим є донести батькам необхідність відмовитися від критичних зауважень, а саме: щодо якості (акуратності, старанності) ведення учнем портфоліо, щодо змісту робіт тощо.

Для батьків, які не є знайомими з даною технологією та прагнуть від своєї дитини кращих результатів, ведення портфоліо може здатися складним. Тому, вважаємо, за доцільно надати психолого-педагогічну допомогу, вчити батьків бачити позитивні моменти та прогрес дитини, а не зосереджуватись на недоліках. Але, важливим є те, щоб батьки не ігнорувати недоліки. Завдання батьків полягає в конструктивному спрямуванні своєї дитини до виправлення у потрібному напрямку.

Батьки повинні допомагати дітям окреслювати маленькі проміжні цілі, досягнення яких приведе до бажаного результату. Більшості батькам потрібні поради та навіть приклади тому вважаємо за доцільне розповідати про це під час зборів, чи під час індивідуальних бесід.

Отже, вважаємо, що використання портфоліо як альтернативного способу оцінювання, є ефективним, тоді, коли педагог дотримується вище окреслених психолого-педагогічних умов.

Таким чином постає необхідність в проведенні констатувального дослідження стану готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах, що нами розкрито в третьому розділі дослідження.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИКОРИСТАННЯ ПОРТФОЛІО НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У розділі визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах. Проведено та проаналізовано результати вхідного констатувального дослідження рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах. Розроблено модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах

3.1. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів до використання портфоліо на уроках музичного мистецтва в початкових класах

Важливим завданням нашого дослідження є визначення критеріїв показників і рівнів готовності студентів як майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо на уроках музичного мистецтва, адже без їх визначення неможливим є проведення експериментальної частини роботи.

Актуальність даного питання полягає в тому, що означенні нами критерії, показники та рівні можуть використовуватися закладами вищої освіти, закладами загальної середньої освіти та музичними школами з метою перевірки рівня готовності фахівців до використання портфоліо на своїх заняттях (уроках).

Вважаємо за доцільне, спочатку проаналізувати поняття «критерії», «показники».

Тлумачний словник трактує поняття «критерії» як: «підстава для оцінки, визначення та класифікації чогось; мірило» (Бусел, 2009, с. 588). У педагогічному словнику поняття: «критерії – це вимога, до об'єкта чи суб'єкта в освітньому процесі (Гончаренко, 1997, с. 181). Поняття ж «показник» розуміємо, як: «ознаку, доказ чого-небудь; характеристику властивостей процесу (у нашому випадку процесу формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках музичного мистецтва в початкових класах); кількісні дані результату певної роботи чи процесу» (Бусел, 2009, с. 1024).

Таким чином можемо стверджувати, що поняття критерії більш ширше, аніж показник, адже включає в себе загальні ознаки, де критерій розкриваються у певних показниках.

Важливе місце в нашій роботі займають праці Л. Хомич, в яких дослідниця здійснює аналіз рівнів підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. Вчена стверджує, що: «рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва у початкових класах повинен включати в себе такі якості: системність знань і умінь теоретичної та практичної підготовки; уміння творчо використовувати отримані знання, як під час навчання, так і під час професійно-педагогічної практики; оцінювальні, тобто вміння здійснювати аналіз і оцінку педагогічним явищам враховуючи особистісні якості учня та його здібності» (Хомич, 1999, с. 334-335).

Над проблемою готовності майбутніх учителів музичного мистецтва початкових класах до організації навчального діалогу працювала І. Глазкова, яка вказувала, що: «учитель повинен відповідати таким критеріям: сформованість системи знань і умінь, позитивна мотивація, рефлексивна діяльність суб'єктів» (Глазкова, 2004 с. 21).

Таким чином зазначені вище критерії та рівні не є повними для нашого дослідження, адже вони не включають у себе всіх аспектів досліджуваної проблеми.

Тому нами було визначено власні критерії, показники та рівні. Та передусім при розробці ми вважали за необхідним врахування думки С. Мартиненко, яка зазначала, що: «розробляючи критеріальну базу дослідження, потрібно враховувати такі вимоги: по-перше, вони мають бути упорядкованими в ієрархічну систему таким чином, щоб відобразити послідовність вирішення завдань навчання та його перспектив; по-друге, бути наочними і доступними для розуміння всіма зацікавленими особами – викладачами, які беруть участь в експерименті, і, насамперед, самими студентами» (Мартиненко, 2009 с. 329-330).

Також важливим для нашого дослідження є думка О. Цюняк, яка стверджує, що: «при розробці критеріїв та показників сформованості професійної готовності майбутніх учителів потрібно враховувати такі вимоги, як: об'єктивність, надійність, простота та зручність вимірювання, узгодження з складовими компонентами, адекватність, взаємообумовленість критерії з показниками» (Цюняк, 2020, с. 200).

Таким чином, під час нашого дослідження ми враховували наукові напрацювання учених, та визначили наступні компоненти, критерії та показники.

Так до компонентів ми віднесли: *мотиваційний компонент*, що представлений такими *критерієм*, як особистісно-професійна мотивація.

До *критеріїв когнітивного компонента* ми віднесли: психолого-педагогічна компетентність, педагогічна майстерність.

Особистісно-творчий компонент розкривають такі *критерії*: особистісно-професійні якості, педагогічна креативність.

Критеріями рефлексивного компонента визначено здатність до рефлексії та до планування власної діяльності і саморозвитку.

Отже, більш детально здійснимо аналіз критеріїв крізь призму показників.

Показниками критерію гуманістичної спрямованості було обрано: загальнолюдські та професійні цінності, задоволення від спілкування,

«дитиноцентризм» та «людиноцентризм» у педагогічній взаємодії з дітьми під час уроків музичного мистецтва

Особистісна та професійна мотивація представлена такими показниками, як: потреба у професійно-особистісній самореалізації; прагнення до взаємодії під час професійного навчання та професійної діяльності; бажанням оволодівати загальними та фаховими компетентностями, зокрема, технологією портфоліо у процесі професійної діяльності.

До критерій *психолого-педагогічна компетентність* відносимо такі показники: наявність теоретичних та практичних знань сучасних педагогічних технологій; знання етичних норм при взаємодії з здобувачами освіти.

Нами визначено критерії *особистісно-професійні якості*, що включає в себе такі показники: володіння «м'якими навичками» (Softskills); володіння комунікативними та організаторськими навичками; спроможність до емпатії, толерантності у процесі викладання музичного мистецтва.

До педагогічної *креативності* відносимо такі показники: ініціативність; здатність творчо підходити до реалізації поставленої мети; вміння розв'язувати нестандартні ситуації під час професійної діяльності.

Важливим критерієм *рефлексивного компонента* є здатність до рефлексії, який включає такі показники: здібність до самопізнання, до об'єктивного аналізу та оцінювання результатів власної професійної діяльності

Отже, аналізуючи вищезазначене можемо стверджувати, що вчитель музичного мистецтва, котрий готовий до використання на уроках музичного мистецтва технології «портфоліо» володіє: позитивною особистісно-професійною мотивацією та є гуманістично спрямований; психолого-педагогічною компетентністю; у нього сформовані особистісно-професійні значущі якості та педагогічна креативність; готовий до рефлексії (критерії рефлексивно компонента).

На основі здійсненого аналізу компонентів, змісту критеріїв, показників визначимо *рівні* готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до використання на уроках мистецтва технології портфоліо.

Та передусім, вважаємо доречним здійснити аналіз поглядів та думок вчених, про рівні готовності майбутніх вчителів до професійної діяльності.

О. Гаврилюк у власних дослідженнях готовність майбутнього вчителя до комунікації визначає такі рівні: «високий (усі показники й компоненти готовності до комунікативної діяльності виявляються яскраво), середній (більша частина показників і компонентів виявляються достатньою мірою) і низький (показники й компоненти виявляються слабо)» (Гаврилюк, 2007, с. 198).

Дослідниця О. Ліннік стверджує, що: «аналіз об'єктного, об'єкт-суб'єктного, суб'єктно-функційного, суб'єктно-діяльнісного, перетворювального рівнів дозволяє виокремити три аспекти готовності до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії: особистісний, теоретичний, ситуативний. Особистісна готовність зумовлена суб'єктністю, ситуативна готовність – суб'єктною позицією майбутнього вчителя, а теоретична – когнітивним складником, що є надзвичайно важливим у процесі підготовки до професійної готовності майбутніх учителів початкових класів» (Ліннік, 2016, с. 170).

Аналізуючи вищезазначені сучасні досліджень, компоненти, критерії , а також показники готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва в початкових класах до використання технології портфоліо, ми визначили такі *рівні готовності*:

Низький (інтуїтивний) рівень. Для такого рівня характерним є низька особистісно-професійна мотивація та нестійка емоційно-вольова сфера; психолого-педагогічна компетентність недостатньо сформовано, в наслідок чого, низькі вмінням організувати власну діяльність, не вміння раціонально використати час. Професійна діяльність на цьому рівні реалізується без проявів майстерності, характеризується недостатніми вміннями

використовувати технології портфоліо. Представникам даного рівня не притаманна креативність щодо реалізації зазначеної технології; майбутні учителі недостатньо працюють над власними помилками, саморозвитком та коригуванням діяльності.

Середній (репродуктивний) рівень. Студенти цього рівня мають сформовані професійно значущі якості, знання та уміння щодо використання портфоліо у професійній діяльності з учнями молодшого шкільного віку. Педагогічна діяльність ґрунтується на чітких вказівках від викладача чи старшого вчителя. Даному рівню не є властиві такі ознаки, як: креативність, ініціативність, толерантність педагога. На цьому етапі відбувається усвідомлення деяких власних помилок, які не завжди визнаються особистістю, що провокує неправильний рух щодо коригування власної діяльності та саморозвитку.

Високий (творчий) рівень характеризується майстерним володінням здобувачами освіти системою знань та умінь, сучасною технологією портфоліо. Пріоритетним для майбутніх вчителів музичного мистецтва в початкових класах на даному рівні є «дитиноцентризм» та «людиноцентризм», вони дотримуються етичних норм і здатні до емпатії. Особистісно-професійні якості розкриваються на досить високому рівні, що сприяють прояву творчості в організації освітнього процесу. Представники даного рівня здатні розв'язати нестандартні ситуації та задачі під час професійної діяльності. Здатність до рефлексії на цьому рівні сформована досить високо, що характеризується розумінням прогалин у власних знаннях та навичках, бажанням їх заповнити та запобігти появі можливих помилок.

Важливим є зазначити, що перехід від одного рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності до іншого рівня здійснюється шляхом, не тільки якісних, а й кількісних змін.

Для того, щоб визначити кількісні зміни рівня сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до

використання портфоліо в професійній діяльності ми вивели «загальний коефіцієнт сформованості готовності» (К), «коефіцієнт сформованості особистісно-творчого компонента готовності» (К_о), «коефіцієнт сформованості когнітивного компонента готовності» (К_к), «коефіцієнт сформованості мотиваційного компоненту готовності» (К_м), , «коефіцієнт сформованості рефлексивно компонента готовності» (К_р).

Для визначення загального коефіцієнта сформованості майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності будемо використовувати формулу для виведення середнього арифметичного всіх коефіцієнтів кожного окремого компонента готовності.

$$K = \frac{K_m + K_k + K_o + K_r}{4}$$

Кількісне вираження окреслених компонентів будемо реалізовувати відповідно до рівнів, так:

- для високого (творчого) рівня сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності (90-100%) відповідає коефіцієнт 0,9-1;
- для середнього (репродуктивного) рівня сформованості готовності 50-74% відповідає коефіцієнт 0,50-0,74;
- для низького (інтуїтивного) рівня сформованості готовності 0-50% відповідає коефіцієнт 0- 0,49.

Вважаємо, за необхідне зазначити, що обчислення компонентів та критеріїв, що характеризують дані компоненти готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності залежить від специфіки кожного окремого завдання, тому розрахунок критеріїв компонентів готовності відбувався по-різному, що представлено в пунктах 3.2. дослідження.

Отже для того, щоб визначити кількісні та якісні зміни в показниках компонентів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в

початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності ми використовували комплекс методик (див. додатки Г-М).

Варто зазначити, що методики, які ми обирали для дослідження висували вимоги, зокрема: об'єктивність, відтворювальність, конкретність, валідність, охоплення всіх структурних компонентів формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах та спрямовуватись на дослідження означеного феномену за обґрунтованими нами критеріями.

Для виявлення рівня сформованості *мотиваційного компонента*, відповідно до критеріїв ми використали наступні методики:

- методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича (додаток Г), яка допомагала визначали: особистісно-професійні і загальнолюдські цінності, що становлять основу формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності;
- адаптований тест Т. Гуціної (додаток Д), за допомогою якого ми визначали рівень інтересу та потреб у майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності;

Когнітивний компонент готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності досліджували за допомогою:

- тестових завдань з професійно-орієнтованих дисциплін, для визначення рівня знань, що є необхідними для ефективного використання технології «портфоліо».

Щоб визначити рівень сформованості *особистісно-творчого компонента* готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності ми використовували такі методики:

- методика В. Бойка «Діагностика рівня емпатії (додаток Ж), яка дозволила визначити у майбутніх учителів початкових класів рівень володіння «м'якими навичками» (Softskills);
- для визначення педагогічної креативності використано «Діагностику особистісної креативності» (Є. Тунік)(додаток К). Використовуючи дану методику ми також визначили здатність майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах творчо підходити до використання портфоліо у професійній діяльності..

Рефлексивний компонент досліджували за допомогою наступних методик:

- використовуючи методику А. Карпова «Діагностика рефлексії» (додаток Л), ми визначили здатність майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до об'єктивного аналізу та оцінювання результатів власної педагогічної діяльності

Вважаємо, що сукупність зазначених методик допоможе виявити рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності як у цілому так і на кожному зазначеному компоненті, що дозволить розробити та перевірити модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо в професійній діяльності.

3.2. Вхідне констатувальне дослідження рівня готовності майбутніх учителів до використання портфоліо на уроках музичного мистецтва в початкових класах

Нами було проведено вхідне констатувальне дослідження, з метою встановлення стану готовності майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо на уроках музичного мистецтва.

Перед експериментальною роботою ми визначили вибірку сукупності опитуваних. Але вважаємо за доцільне спочатку здійснити аналіз поняття «вибірка».

Під поняттям «вибірка» розуміють: «множину об'єктів або подій, вибраних за допомогою визначеної процедури з генеральної сукупності для участі в дослідженні» (Бусел, 2009, с. 307).

В анкетуванні опитано 60 студентів 4-6 курсів денної та заочної форми навчання спеціальності «Середня освіта «Музичне мистецтво»», «Музичне мистецтво» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

В попередньому підрозділі, для виявлення рівня сформованості критеріїв готовності (мотиваційного, когнітивного, особистісно-творчого, рефлексивного) майбутніх вчителів музичного мистецтва в початкових класах до використання технології портфоліо описано методи, які використовувалися для опитування: діагностичні завдання, анкетування та тестування.

Також ми розробили авторську анкету та провели анкетування «Розуміння поняття «портфоліо» в освітньому просторі в Новій українській школі»

Анкета містила 6 запитань як відкритого, так і закритого типу (див. Додаток М).

Аналізуючи результати опитування, встановили, що у розуміння поняття «портфоліо» майбутні вчителів музичного мистецтва в початкової школи вкладають (див. 3.1):

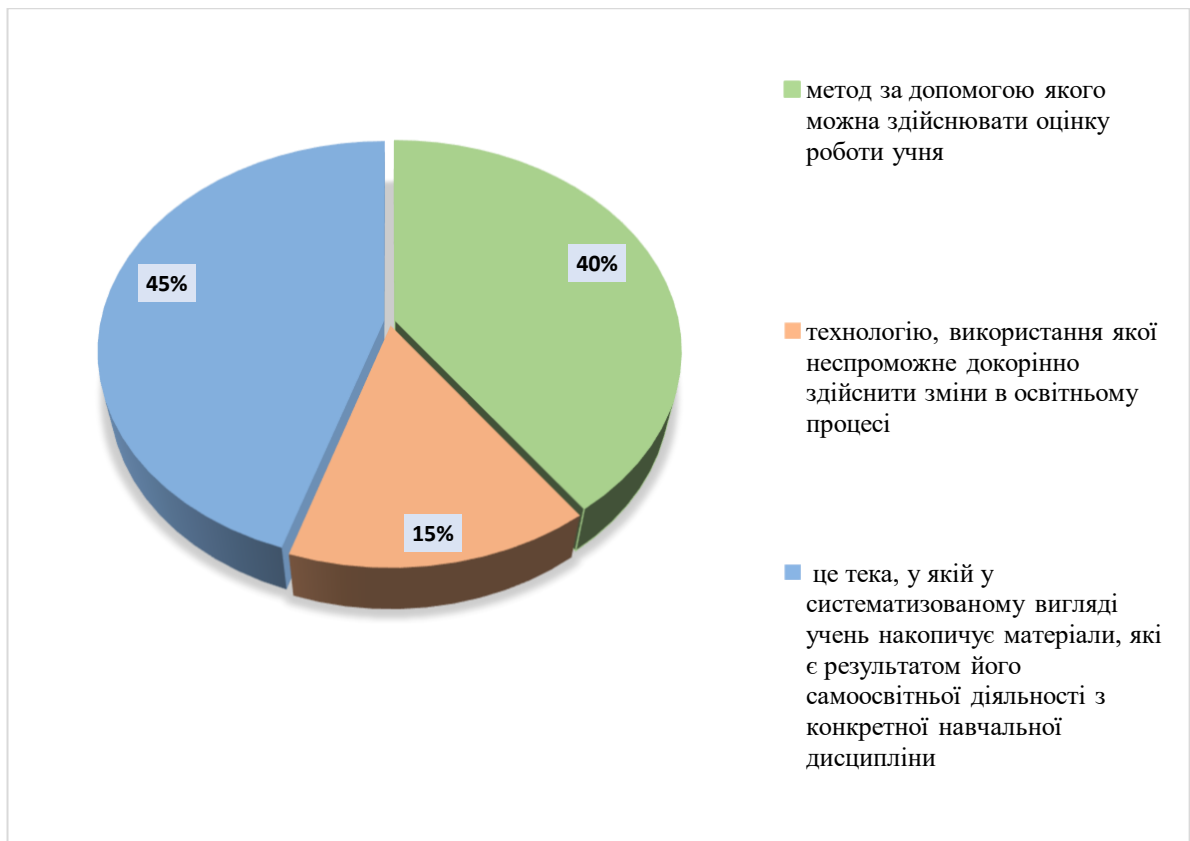

Рис. 3.1. Розуміння поняття «портфоліо» майбутніми вчителями музичного мистецтва початкової школи

- це тека, у якій у систематизованому вигляді учень накопичує матеріали, які є результатом його самоосвітньої діяльності з конкретної навчальної дисципліни (45%),
- технологію, використання якої неспроможне докорінно здійснити зміни в освітньому процесі (15%),
- метод за допомогою якого можна здійснювати оцінку роботи учня (40%),.

Аналіз відповідей на запитання анкети свідчить про те, що менша половина студентів розуміють саме поняття «портфоліо».

За допомогою анкетування ми з'ясували, що майбутні вчителі вважають, що для налагодження ефективної взаємодії має домінувати стиль спілкування (див. рис.3.3):

- гуманістичний (48,5%)
- демократичний (45,5%);

– ліберальний (6,1%).

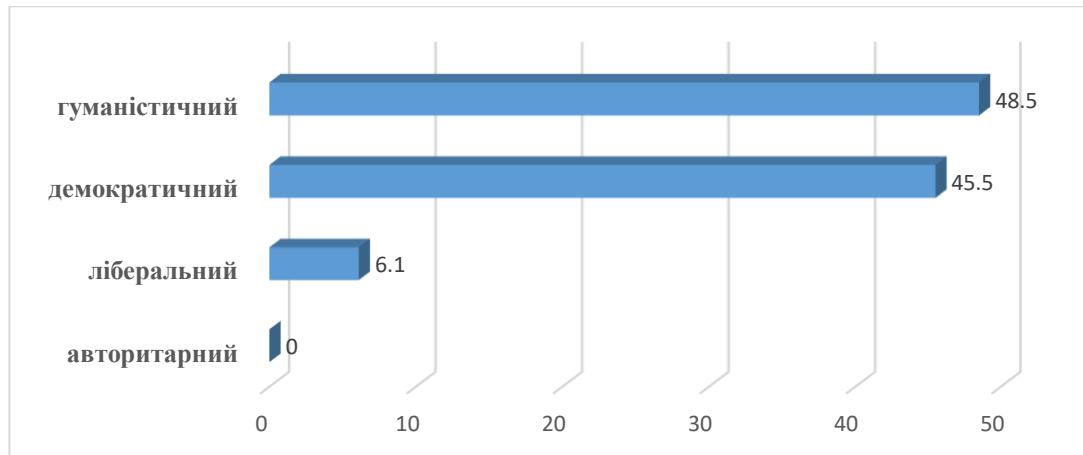

Рис. 3.3. Домінування стилю спілкування для налагодження ефективної освітньої взаємодії

Даючи відповідь на запитання: «Що для Вас, як для майбутніх вчителів, є найбільш важливим під час використання портфоліо?», студенти виокремили (див. рис. 3.4.):

- вибір способів спільної діяльності, під час яких учень зможе розкритися використовуючи портфоліо;
- створення умов, які сприяють розвитку вміння використовувати дітьми портфоліо;
- розвиток творчих здібностей школярів.

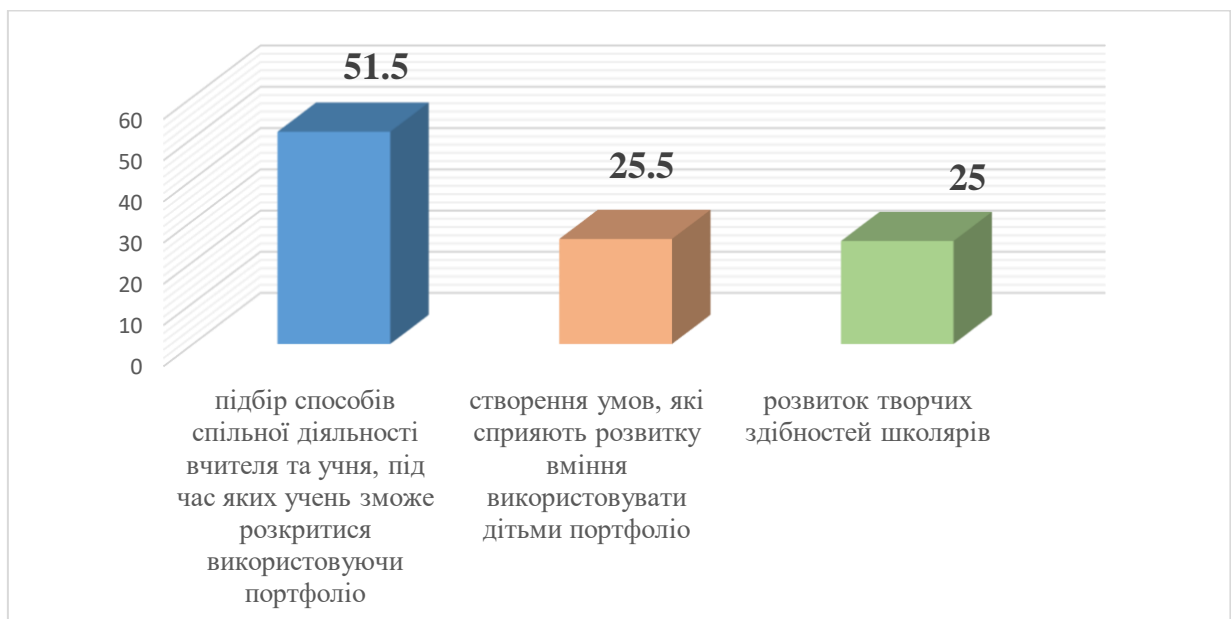

Рис. 3.4. Пріоритети в освітньому процесі

Щоб найкраще підготувати себе до використання портфоліо в початковій школі, на думку майбутніх учителів, варто (див. рис. 3.5.):

Рис. 3.5. Підготовка майбутнього вчителя до реалізації технології «портфоліо» у початкових класах

- під час педагогічної практики, допомагати вчителям музичного мистецтва використовувати портфоліо на заняттях (48%);
- добре володіти знаннями з психолого-педагогічних дисциплін та методик (28%);
- участь в майстер-класах та тренінгах з метою ефективного використання портфоліо в початкових класах(18%);
- все вище зазначене (6%).

На питання «Як Ви вважаєте, які труднощі можуть виникати у вчителя під час використання портфоліо на уроках музичного мистецтва в початкових класах?», респонденти відповіли (див. рис. 3.6):

- недостатній рівень знань та вмінь використовувати портфоліо на уроках музичного мистецтва (66,7%);
- невміння спрогнозувати наслідки власних дій (21,2%);
- невміння працювати разом з дітьми (6,1%);

- небажання дітей працювати над власним портфоліо (4,5%).

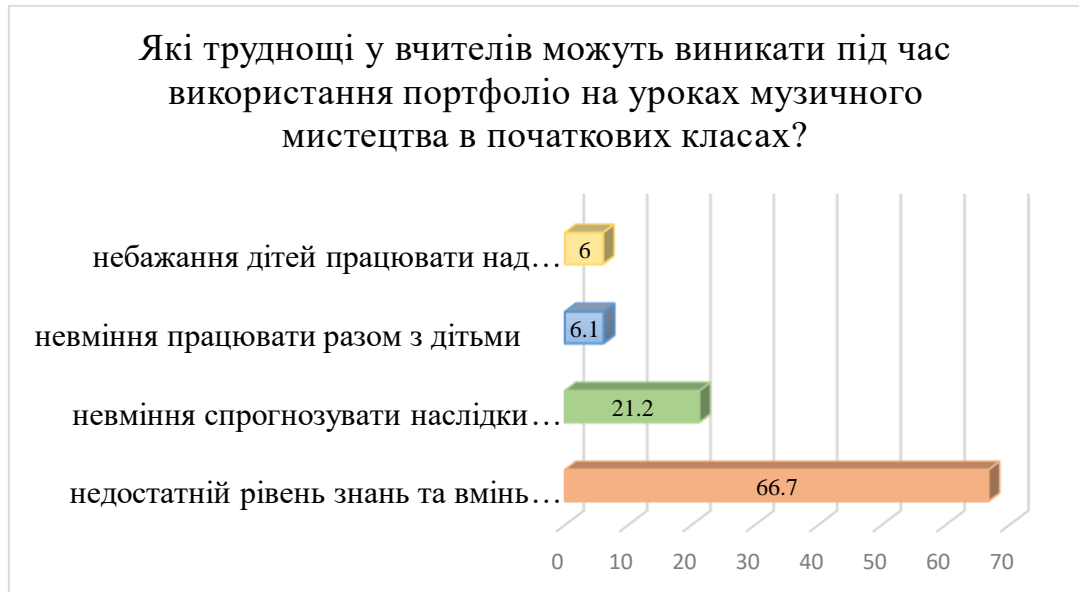

Рис. 3.6. Труднощі у вчителів можуть виникати під час використання портфоліо на уроках музичного мистецтва в початкових класах

Серед опитаних респондентів, 90,9% вважає, що хотіли б вивчати курс на якому знайомилися з новітніми технологіями, зокрема, з технологією «портфоліо».

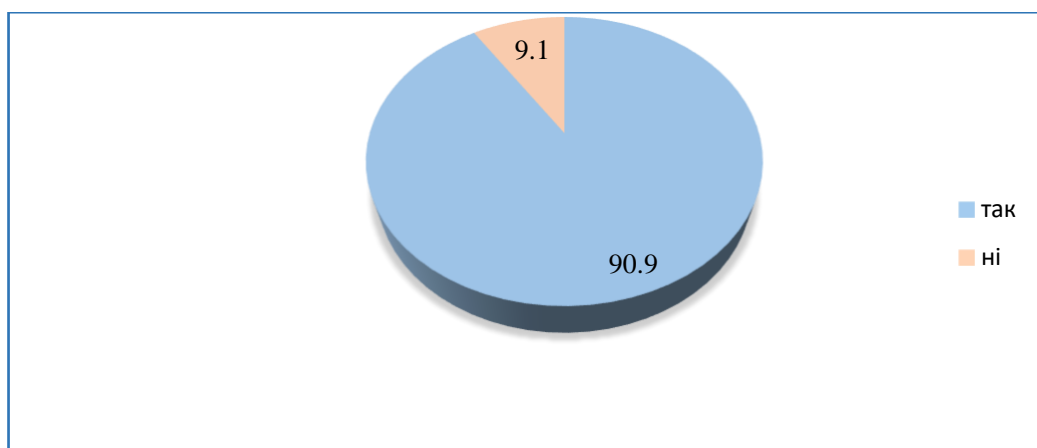

Рис. 3.7. «Чи хотіли б Ви вивчати курс на якому знайомилися з новітніми технологіями, зокрема, з технологією «портфоліо»?»

Отже, аналіз проведеного анкетування засвідчує актуальність і необхідність удосконалювати професійну підготовку студентів щодо

формування їх готовності до використання портфоліо на уроках музичного мистецтва у початкових класах.

Важливим є те, що відповіді респондентів ми враховували при розробці моделі готовності студентів як майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо на уроках.

Отже, нами було проведене дослідження мотиваційного компонента готовності студентів як майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо на уроках, за допомогою:

- методики вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича (М 1);
- методики професійної спрямованості особистості вчителя Є. Рогова (М 3)

Ми визначили загальний коефіцієнт сформованості даного компонента способом визначення середнього арифметичного за формулою:

$$K_{ц.} = \frac{K_{м1} + K_{м2}}{2}$$

де, $K_{ц.}$ – коефіцієнт мотиваційного компонента;

$K_{м1}$ – коефіцієнт результатів методики М. Рокича;

$K_{м2}$ – коефіцієнт результатів методики Є. Рогова

З метою виявлення ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва ми використовували методику М. Рокича (див. додаток). Дана методика допомогла нам здійснити ранжування переліку цінностей.

Отже, аналізуючи отримані дані ми з'ясували, що основою цінностей респондентів є цінність особистого життя, а професійні цінності, обрала незначна кількість студентів.

Цінності, які визначають спрямованість студентів на професійну діяльність, одержали невагому кількість виборів, це: раціоналізм; освіченість; стриманість, самоконтроль; творчість та вихованість.

Аналізуючи результати, ми керувались групами ціннісних орієнтацій, автором методики. Тому, аналізуючи результати крізь призму нашого

дослідження (готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах), вважаємо, що:

- цінності особистого життя та професійної самореалізації характеризують високий рівень;
- етичні цінності, цінності спілкування характеризує середній рівень;
- сформованість групи цінностей самоствердження та прийняття інших рішень середній рівень;
- сформованість конкретних або тільки абстрактних цінностей визначають низький рівень.

На підставі отриманих результатів, ми визначили рівень інтересу та потреб в майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах до використання портфоліо з учасниками освітнього процесу: у 37,4 % – високий рівень; 51,4 % виявили середній рівень; 10,3 % респондентів – низький рівень, коефіцієнт $K_{м2}$ дорівнює 0,64.

За допомогою опитувальника С. Рогова «Оцінка професійної спрямованості особистості вчителя», нами було визначено спрямованість особистості на професійну діяльність.

Ми запропонували респондентам спеціальний бланк, на якому потрібно дати відповіді на твердження опитувальника (кількість тез в опитувальнику становить 50).

Підрахунок результатів здійснювали відповідно до шкали оцінювання (див. додаток), за допомогою якої визначили тип особистості вчителя та його професійну спрямованість.

На підставі аналізу проведеного дослідження встановлено, що середній рівень професійної спрямованості у майбутніх учителів 39,3 %; 51,4 % характеризуються низьким рівнем і 9,34 % майбутніх учителів музичного мистецтва в початкових класах засвідчили наявність високого рівня професійної спрямованості ($K_{м3} = 0,64$).

Відповідно до формули 2.1 ми зробили підрахунки та отримали такі результати (рис 3.8):

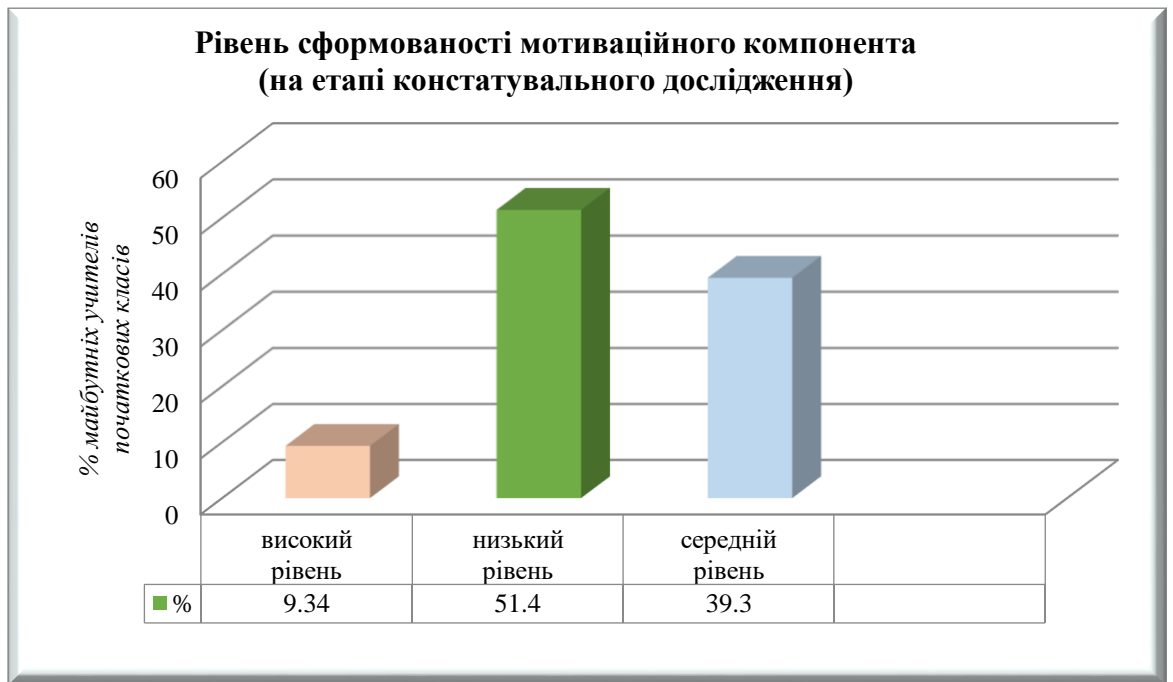

Рис. 3.8. Результати сформованості мотиваційного компонента

Результати проведених методик дають можливість для розрахунку рівнів сформованості мотиваційного компонента готовності студентів як майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах на етапі констатувального дослідження:

- середній рівень – 39,3 %;
- низький рівень – 51,4%;
- високий рівень – 9,34%;
- коефіцієнт $K_{ц}=0,65$.

Таким чином, аналіз дослідження мотиваційного компонента свідчить про недостатній рівень сформованості даного компонента, що є підтвердженням для необхідності впровадження розробленої моделі, в параграфі 3.3.

Рівень сформованості *когнітивного компонента* готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах досліджувався за допомогою тестових завдань з професійно-орієнтованих дисциплін.

Тестові завданнями, які використовували склалися з трьох рівнів (додаток 3). Перший рівень – тести закритої форми, кількість яких становила 30, з переліку запропонованих відповідей треба було обрати тільки одну правильну. Максимальна кількість балів першого рівня становила 30 балів так як кожна правильна відповідь оцінювалось в 1 бал.

Другий рівень – завдання продуктивного характеру, кількість яких становила 10 завдань: тести відкритої форми. Здобувачі освіти повинні були продовжити трактування написавши власну відповідь. Кожна правильна відповідь на цьому рівні становила 2 бали, максимальна кількість балів – 20.

Третій рівень, для цього рівня притаманний творчо-пошуковий характер. Даний рівень містив всього 2 завдання. Які передбачали розробку уроку, визначивши мету, дидактичні завдання, підбір методів, засобів, принципів навчання тощо. Максимальна кількість балів – 10.

Правильно виконавши весь тест респондент отримував 60 балів, а результати тестування відносились до творчого (високого) рівня.

Аналізуючи відповіді студентів, ми з'ясували, що: 31,8% відповідей відносяться до середнього рівня; 44,8% майбутніх учителів виявили низький рівень сформованості методичної компетентності, 23,4% виявили високий психолого-педагогічної компетентності, коефіцієнт K_m становить 0,57.

Для визначення рівня сформованості когнітивного компонента, а саме критерію педагогічна майстерність ми використовували педагогічні ситуації, виконуючи які студенти проявили розуміння сутності проблеми.

Отже, комплекс педагогічних задач містив 6 діагностичних і проектних задач. Оцінюючи дані задачі ми користувалися критеріями: чіткість, доцільність та лаконічність у відповідях студентів.

Кожне запропоноване завдання оцінювали: неправильна відповідь чи її відсутність – 0 балів; частково розкрите розуміння педагогічної задачі – 1 бал; відповідь репродуктивного характеру – 2 бали; неповна правильна відповідь – 3 бали; правильна, обґрунтована відповідь – 4 бали. Таким чином, за всі правильно вирішені задачі здобувач освіти отримував 24 бали.

За результатами розв'язання педагогічних задач нами були отримані наступні результати: 31,8% майбутніх учителів музичного мистецтва володіють середнім рівнем; у 46,7% виявлено низький рівень та 21,5% респондентів характеризуються високим рівнем умінь і навичок.

На основі одержаних результатів тестування та педагогічних задач, розраховуємо рівні сформованості когнітивного компонента (рис. 3.9):

- середній (репродуктивний) рівень – 31,8 %;
- низький (інтуїтивний) рівень – 45,8%;
- високий (творчий) рівень – 22,4%;
- коефіцієнт $K_k=0,59$

**Рис. 3.9. Рівень сформованості когнітивного компонента
готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання
портфоліо в початкових класах**

У цілому, результати сформованості когнітивного компонента готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах свідчать про потребу до впровадження системи заходів, які спрямовані на формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах, які є важливі для становлення фахівця.

Особистісно-творчий компонент та його рівень сформованості ми визначали за допомогою: методики В. Бойка «Діагностика рівня емпатії» (М.3.1) та методики Є. Тунік «Діагностика особистісної креативності» (М.3.2).

Сформованість особистісно-творчого компонента ми визначали за допомогою способу виведення середнього арифметичного значення всіх результатів кожної методики:

$$K_o = \frac{K_{м\ 3.1} + K_{м3.2}}{2}$$

де, K_o – коефіцієнт особистісно-творчого компонента;

$K_{м.3.1}$ – коефіцієнт результатів методики В. Бойка «Діагностика рівня емпатії».

$K_{м.3.2}$ – коефіцієнт результатів методики Є. Тунік «Діагностика особистісної креативності».

Використовуючи методику В. Бойка «Діагностика рівня емпатії» (додаток) ми визначили рівень емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва. Студентам було запропоновано 36 тверджень, серед яких вони обирали, ті з якими погоджувалися та з якими – ні.

Отже, піз час проведеної діагностики сформованості особистісно-творчого компонента ми встановили, що високим (творчим) рівнем емпатії володіє 15 % студентів; 44,8 % виявили середній (репродуктивний) рівень; 43,9 % респондентів – низький (інтуїтивний) рівень, коефіцієнт $K_{м3.2} = 0,69$.

Використовуючи методику «Діагностика особистісної креативності Є. Тунік» ми змогли визначити рівень креативності респондентів. Опираючись на шкалу (див. додаток), та аналізуючи відповіді здобувачів освіти, ми встановили, що високий (творчий) рівень креативності притаманний 9,3 % респондентам; 44,8 % характеризуються середнім (репродуктивним) рівнем і 45,8 % майбутніх учителів музичного мистецтва

засвідчили наявність низького (інтуїтивного) рівня здатності до творчості ($K_{м3.1} = 0,7$).

Отже, за формулою 2.5 визначаємо рівень сформованості особистісно-творчого компонента, результати якого висвітлено на гістограмі (див. рис. 3.10).

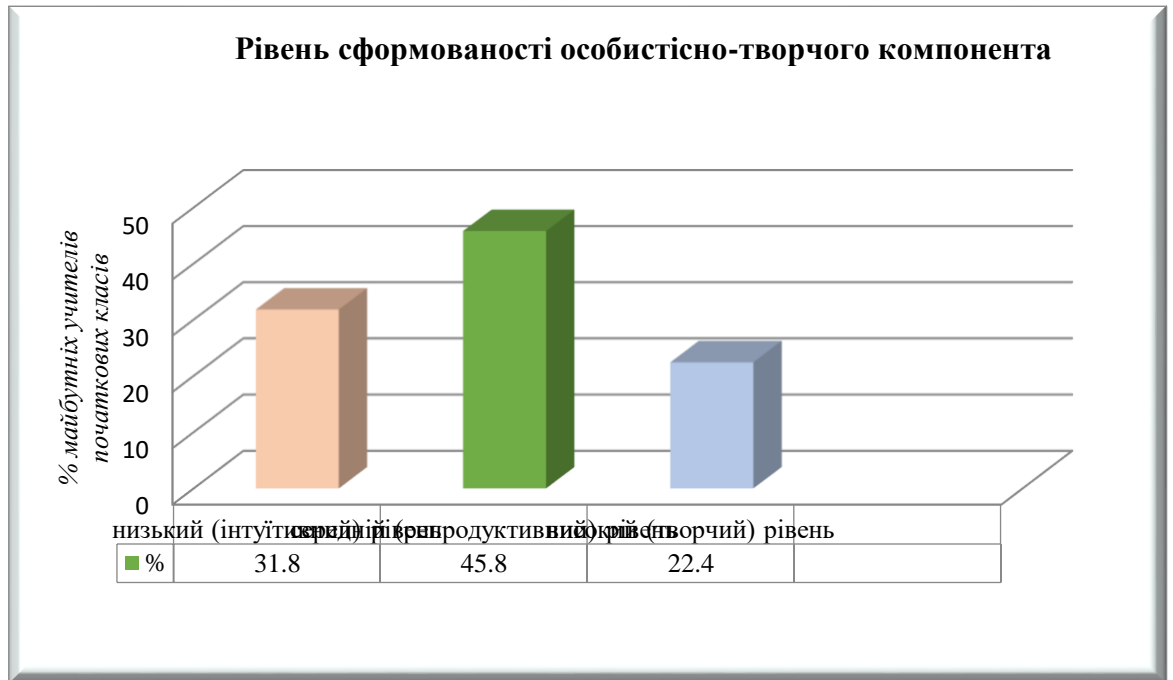

Рис. 3.10. Рівень сформованості особистісно-творчого компонента готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах

Результати засвідчують, що:

- низький (інтуїтивний) рівень – 31,8 %;
- середній (репродуктивний) рівень – 45,8%;
- високий (творчий) рівень – 22,4%;
- коефіцієнт $K_o = 0,704$.

Результати дослідження сформованості особистісно-творчого компонента вважаємо не достатнім для ефективного використання портфоліо в початкових класах майбутніми учителями музичного мистецтва. Тому слід вдосконалити зміст, форми, методи для покращення результатів сформованості особистісно-професійних якостей та педагогічної креативності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Рівень *рефлексивного компонентами* досліджували, використовуючи: методику А. Карпова «Діагностика рефлексії».

Рівень здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до рефлексії визначали за допомогою методики А. Карпова «Діагностика рефлексії» (додаток).

Здобувачам освіти було запропоновано 27 тверджень опитувальника. Респонденти зазначали відповіді на спеціальному бланку з дешифратором, після аналізу відповідей нами було визначено рівень сформованості рефлексії у майбутніх учителів музичного мистецтва.

Отримано такі результати: для 22,4% студентів характерний є високий (творчий) рівень рефлексії; 42,9% респондентів відповідають середньому (репродуктивному) рівні та 34,7% виявили низький (інтуїтивний) рівень здатності до педагогічної рефлексії (K_m становить 0,68).

Узагальнені результати сформованості рефлексивного компонента представлені в діаграмі (рис. 3.11).

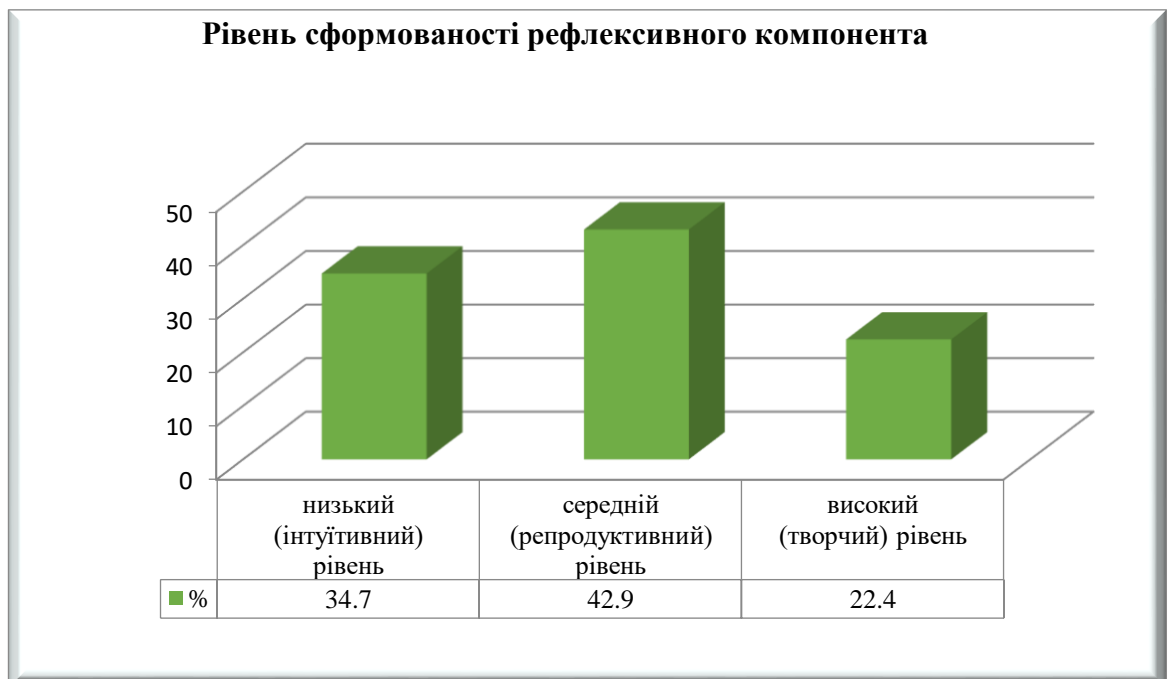

Рис. 3.11. Рівень сформованості рефлексивного компонента готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфолію в початкових класах

Здійснюючи аналіз дослідження даного компонента стверджуємо, що здатність до рефлексії респонденти проявляють на середньому (репродуктивному) рівні, а це свідчить, що майбутні учителі музичного мистецтва уміють адекватно оцінювати не тільки себе, а й інших, що є надзвичайно важливим для реалізації ефективного використання портфоліо в початкових класах.

Загальні результати рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах на етапі вхідного констатувального дослідження проілюстровано на рисунку 3.12.

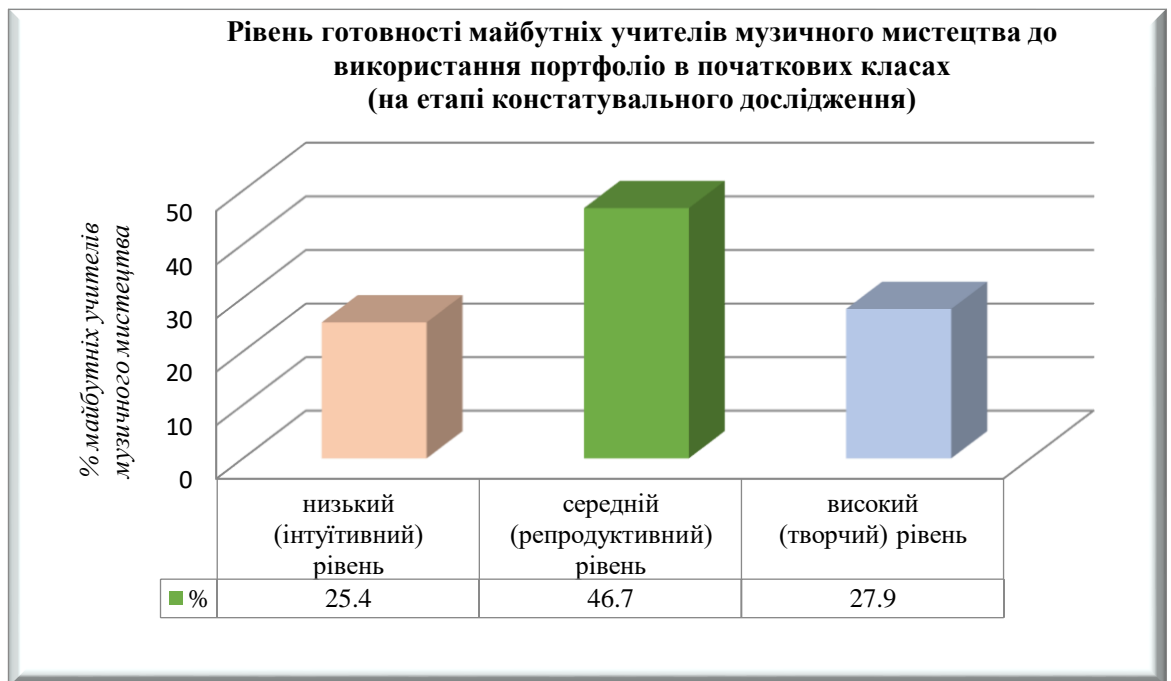

Рис. 3.12. Рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах

Отже, результати вивчення стану готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах засвідчує недостатній рівень її сформованості та необхідність реалізації, раніше зазначених психолого-педагогічних умов та створення моделі формування готовності студентів як майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

3.3. Модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах

Аналізуючи результати констатувального дослідження готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах ми з'ясували, потребу в удосконаленні та розвитку вказаної готовності. З цією метою нами була розроблена модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

Передусім уточнимо сутність поняття «модель».

У довідковій літературі поняття «модель» трактується як: «аналог (схема, структура, знакова система) певного фрагменту реальності, породження культури тощо оригіналу. Цей аналог служить для зберігання і розширення інформації про первинне конструювання оригіналу, перетворення або управління ним» (Дубічинський, с. 378).

Для нашого дослідження вважаємо важливим визначення поняття «модель» Л. Хоружої (2018), яка стверджує, що: «модель має пізнавальний потенціал лише тоді, коли вона відповідає об'єкту, який досліджується, здатна змінювати його в процесі вивчення і є акумулятором отримання про нього нової інформації. Моделювання виконує такі функції: ілюстративну, пояснювальну, критеріальну, евристичну, прогностичну, перетворювальну» (Хоружа, 2018, с.112).

Модель часто розуміють, як: «певний ідеалізований інструмент для побудови реальної системи закладу освіти до конкретної особи з певними відносинами і способом життя» (Гончаренко, 2000, с.145).

Вагомим є аналіз поняття «моделювання». О. Савченко розглядає дане поняття у різних аспектах, а саме: «1) метод дослідження об'єктів на їх моделях-аналогах; 2) побудова і вивчення моделей реально існуючих предметів і явищ і тих, що спеціально сконструйовані; 3) у навчанні моделі

розуміють як зміст, що треба засвоїти, як засіб засвоєння» (Савченко, 2012, с. 358-359).

За результатами вище означених трактувань можемо зробити такі узагальнення:

- педагогічна реальність, яку моделюють можна назвати системоутворювальним чинником;
- модель у освітньому процесі є образом цієї реальності, а суб'єктом моделювання виступає педагог.

Беручи за основу дані висновки, можемо стверджувати, що моделювання в педагогічному процесі є гносеологічно-пізнавальним, а отримані моделі виступають «моделями дослідження».

Вважаємо, що педагогічне моделювання здатне формувати, збагачувати й розвивати освітню практику, що визначається як потреби й проблеми. Тож процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах є не можливим без розробки певної моделі, що являється характеристикою цінності об'єкта дослідження.

Вважаємо за доцільне розкрити особливості моделей професійної підготовки педагогів, що є безпосередньо пов'язаними з проблемою нашого дослідження.

Н. Теличко стверджує, що: «одним із провідних напрямків у формуванні готовності до педагогічної діяльності є спрямований освітній процес на розкриття можливостей і здібностей майбутнього вчителя мета якого розвинути педагогічну майстерність. Авторка побудувала й здійснила апробацію структурно-функціональної моделі з її компонентами, педагогічними умовами, яка спрямована на реформування стратегічних і тактичних орієнтирів з урахуванням принципів гуманізму, демократії» (Теличко, 2014, с. 309).

У роботі Н. Кічук автор розробила модель, в якій висвітлила переваги соціальних взаємин у яких пріоритетними є ідеї педагогіки толерантності. На думку вченої потрібно: «перетворити університетську спільноту на

вирішальний чинник набуття студентами статусу суб'єктів навчання та утверджує домінанту педагогіки партнерства, толерантності» (Кічук, 2019, с. 100-101).

О. Ліба (2016), висвітлила власне бачення формування готовності студентів до використання інноваційних технологій, модель дослідниця розглядає як: «логічно побудовану схему, яка здатна розкрити зміст навчання не тільки фрагментарно, а цілісно, в якій відображаються результати цього процесу. Вагоме значення для вченої є умови моделі, зокрема: «формування позитивної мотивації до використання інноваційних технологій, в основі яких покладена діалогова взаємодія; набуття досвіду моделювання сучасного уроку із застосуванням інноваційних технологій; залучення студентів до самостійної проектно-дослідницької діяльності» (Ліба, 2016, с. 145).

Аналізуючи результати моделювання вчених, ми розробили авторську модель формування готовності студентів як майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування портфоліо в початкових класах на етапі їх професійної підготовки (див. рис. 2.1).

Модель яку ми розробили розглядаємо як впорядковану систему взаємопов'язаних елементів, які спрямовані на цілісне та системне формування досліджуваного явища.

Модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до провадження портфоліо в початкових класах представлена трьома блоками: теоретичним, змістовим та результативним.

До теоретичного блоку відносимо: мету, наукові підходи, принципи, компоненти готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до провадження портфоліо в початкових класах.

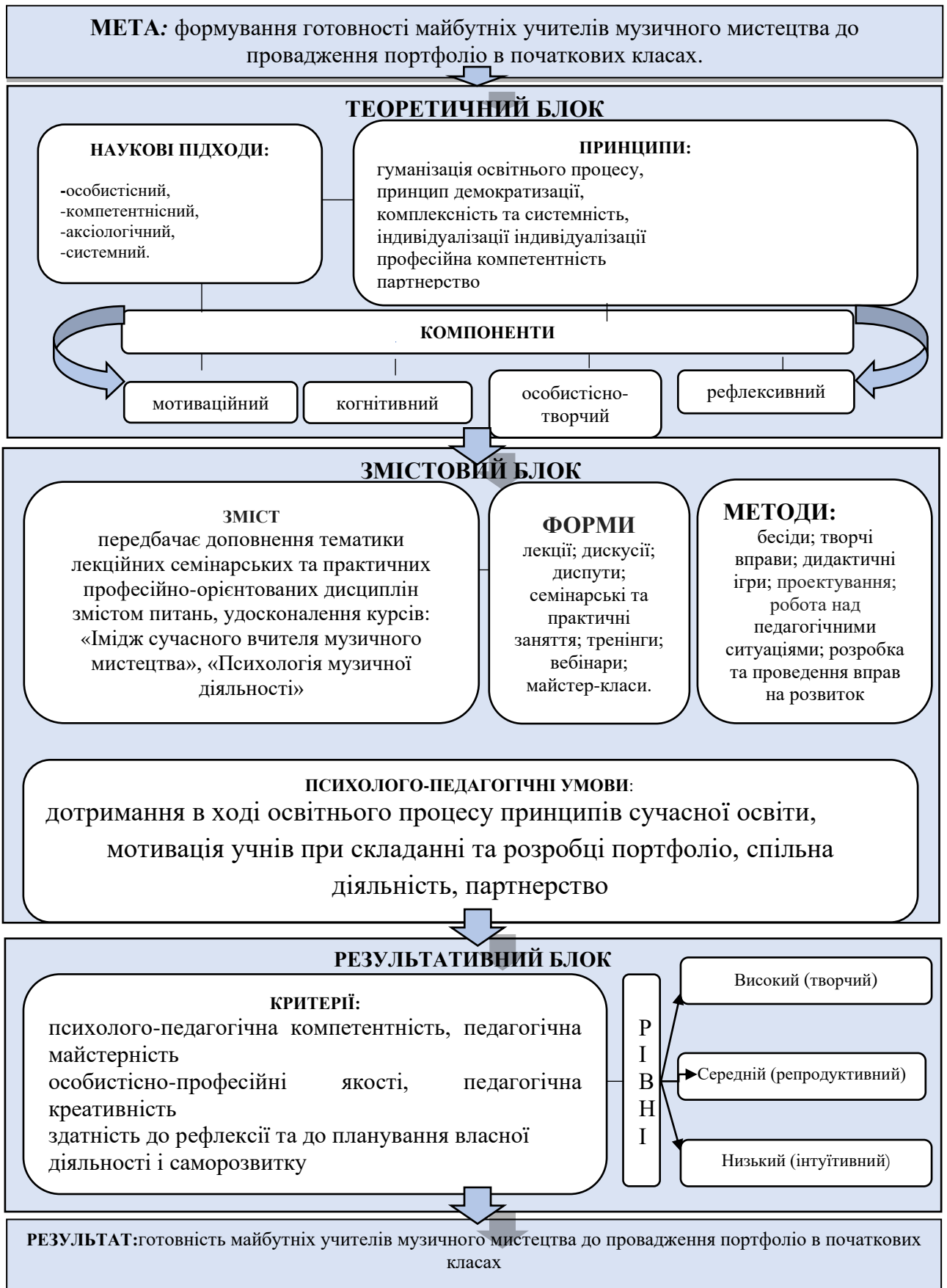

Рис. 2.1 Модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до провадження портфоліо в початкових класах

Метою визначено формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до провадження портфоліо в початкових класах у процесі професійної підготовки у ЗВО.

Наукові підходи, в даному структурному елементі моделі були обрані як базові (методологічні) у процесі вивчення досліджуваного явища: особистісний, компетентнісний, аксіологічний, системний.

Л. Коваль зазначає, що: «Особистісний підхід у педагогіці – це відкрита побудова особистісної взаємодії під час навчання, забезпечення умов для особистісного розвитку, розкриття здібностей, розуміння себе, становлення суб'єктності студента, а дидактичний матеріал являється вже не як самоціль, а як засіб, що створює умови для повноцінного виявлення й розвитку особистісних якостей суб'єктів освітнього процесу» (Коваль, 2012, с.83).

Науковець С. Стрілець стверджує, що: «найсуттєвіша роль відводиться педагогу, якому необхідно відійти від навчально-дисциплінарної моделі та переорієнтуватися на головне – особистість» (Стрілець, 2015, с.356).

Отже, аналізуючи вищезазначене можемо стверджувати, що впровадження особистісного підходу в процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва сприяє та активізує розвиток вміння піддавати глибокому аналізу педагогічні процеси.

Важливе місце в процесі підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва займає компетентнісний підхід.

О. Савченко зазначає, що врахування даного підходу під час підготовки майбутніх вчителів: «передбачає перенесення уваги з процесу навчання студентів на результат, тобто формування і розвиток загальнонавчальної, предметної і міжпредметної компетентностей особистості. Увесь освітній процес (цілі, зміст, форми, методи, засоби тощо) має бути зорієнтований на становлення в студентів компетентностей, під якими розуміються особистісні новоутворення, що поєднують у собі теоретичні знання, практичні вміння й навички, ціннісні орієнтації» (Савченко, 2016, с. 245).

На думку, Н. Бібік: «до компетентностей повинні входити такі якості особистості, які є поштовхом до інтегрування у широкий світовий соціокультурний контекст: уміння усвідомлювати багатозначність позицій і поглядів на те чи інше педагогічне явище; уміння знаходити й використовувати інформацію, яка дуже швидко оновлюється; розуміння особливостей культури, поглядів, звичаїв, що провокує до розвитку потреби у виробленні грамотності; вміння зайняти позицію іншого та зрозуміти його міркування, погляди та переконання» (Бібік, 2013, с. 28-29).

Вважаємо, що, використання компетентнісного підходу під час підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах потрібно спрямовувати на розвиток умінь та навичок, що допомагають використовувати отримані знання під час розв'язку проблемних ситуацій; залишатися вмотивованими під час професійної діяльності та критично мислити.

Аксіологічний підхід для формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах є дуже важливим.

Здійснимо аналіз, що поняття «аксіологія».

Тлумачний словник зазначає, що: «аксіологія – це філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності; про структуру ціннісного світу» (Бусел, 2005, с.32).

Такі науковці Л. Хомич (1999), І. Бех (2003), І. Зязюн (2004), Н. Ткачова (2007), Г. Васянович (2011), Н. Ничкало (2013) розглядали систему цінностей в педагогічній діяльності.

Н. Ткачова зазначає, що: «аксіологічний підхід дає можливість зробити об'єктивний аналіз провідних тенденцій розвитку сучасного суспільства й у світлі цього переосмислити першочергові для сьогоднішньої школи педагогічні завдання, визначити головні для неї ціннісні пріоритети» (Ткачова, 2007, с. 5).

Отже, аналізуючи вищезазначене стверджуємо, що даний підхід допомагає формувати кожному здобувачу освіти соціальні та професійні потреби з узгодженням інтересів суспільства.

Аксіологічний підхід у нашому дослідженні допомагає дослідити суб'єктів взаємодії в освітньому середовищі з урахування як особистісних якостей так і професійно значущих.

Розгляд проблеми готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах ми здійснювали за допомогою системного підходу.

Словник української мови зазначається, що: «система –це порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин, які утворюють ціле» (Бусел, 2009, с. 1126).

Крізь призму педагогіки системний підхід досліджували В. Бондар (2000), О. Савченко (2016).

В дослідження І. Княжева, зазначає, що: «для педагогічних систем характерним є складність за рівнем, відкритість за характером взаємодії із середовищем, цілеспрямованість за наявністю цілей, самокерованість за ознакою керованості, динаміка за ознакою мінливості» (Княжева, 2014, с. 51).

Аналізуючи вищезазначене стверджуємо, що системний підхід, в процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах передбачає поєднання системо утворювальних зв'язків і відносин; інтерпретування значущості кожного компонента під час науково-професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Систематизуючи результати дослідження означених наукових підходів зазначимо, що:

- особистісний підхід допомагає побудувати індивідуальний напрямок розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва; формувати навички ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу; спонукає майбутніх вчителів музичного мистецтва до саморозвитку та самовдосконалення;

- підхід компетентнісний абсорбує розвиток креативності, творчості в прийнятті рішень під час використання портфоліо в освітньому процесі;

- аксіологічний підхід допомагає майбутньому вчителю музичного мистецтва уміло визначити цінності, які є пріоритетними для ефективної взаємодії з учнями під час використання портфоліо;

- системний підхід допомагає здійснювати аналіз дії учасників освітнього процесу під час використання портфоліо з метою визначення ефективних методів, форм та засобів.

Отже, можемо стверджувати, що підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах є результативною за умови використання комплексу зазначених наукових підходів.

Принципи є важливими складовими теоретичного блоку моделі, на яких базується процес формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

До означених принципів відносимо: демократизацію комплексність та системність, професійна компетентність, партнерство. Аналіз вказаних принципів здійснили в параграфі 1.2.

Також до теоретичного блоку відносимо компоненти готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах: мотиваційний, когнітивний, особистісно-творчий, рефлексивний.

Змістовий блок включає зміст, форми, методи та психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

Зміст передбачає доповнення тематики лекційних семінарських та практичних занять нормативних дисциплін освітньо-професійної програми «Середня освіта «Музичне мистецтво»» спеціальності 015 «Середня освіта «Музичне мистецтво»» змістом питань, спрямованих на формування

готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

Змістовий блок визначає ефективні *форми* (лекція-практикум, лекція, тренінг, дискусія, диспут, практичні заняття, вебінар та майстер-клас) та *методи* (бесіда, творча вправа, дидактична гра, проектування, робота над вирішенням педагогічних ситуацій, розробка та проведення вправ).

Результативний блок розробленої моделі включає: критерії формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах та сформований результат і рівні.

До *критеріїв* відносимо: психолого-педагогічна компетентність, педагогічна майстерність, особистісно-професійні якості, педагогічна креативність, здатність до рефлексії та до планування власної діяльності і саморозвитку.

Нами визначено такі *рівні*: низький (інтуїтивний), достатній (репродуктивний), високий (творчий).

Ефективність реалізації моделі формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах забезпечуватиметься через реалізацію психолого-педагогічних умов, що є складовою розробленої моделі.

Більш детальну характеристику означених психолого-педагогічних умов ми здійснили в параграфі 1.2.

Отже, вважаємо, що розроблена модель сприятиме ефективній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах. Та вважаємо за необхідність проведення формувального експерименту, що становить перспективу подальшого розвитку означеної теми дослідження.

Висновок до розділу 3

В третьому розділі «Експериментальна перевірка готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах» Ми визначили критерії готовності студентів як майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо на уроках в початкових класах до кожного компонента.

Так до компонентів ми віднесли: *мотиваційний компонент*, що представлений такими *критерієм*, як особистісно-професійна мотивація.

До *критеріїв когнітивного компонента* ми віднесли: психолого-педагогічна компетентність, педагогічна майстерність.

Особистісно-творчий компонент розкривають такі *критерії*: особистісно-професійні якості, педагогічна креативність.

Критеріями рефлексивного компонента визначено здатність до рефлексії та до планування власної діяльності і саморозвитку.

Рівнями готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах визначено: низький (інтуїтивний), середній (репродуктивний), високий (творчий).

Провели за допомогою комплексу методик вхідне констатувальне дослідження рівня готовності студентів, як майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах, результати якого показують недостатній рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах

Розроблено модель готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах

ВИСНОВКИ

В дослідженні «Портфоліо як чинник самоорганізації та саморозвитку учнів на уроках музичного мистецтва в початкових класах» розкрито потенціал використання портфоліо для учнів початкових класів. Визначено, що портфоліо учня являє собою як форму оцінки індивідуального прогресу сучасного покоління так і форму моніторингу формування знань з предмету музичного мистецтва.

Відповідно до раніше поставлених завдань:

- 1) проаналізовано існуючу літературу з питань сутності та змісту технології портфоліо, висвітлити структуру учнівського портфоліо;
- 2) з'ясовано стан використання портфоліо в умовах нової української школи;
- 3) обґрунтовано значення портфоліо у самоорганізації та саморозвитку учнів на уроках музичного мистецтва;
- 4) розкрито особливості використання портфоліо на уроках музичного мистецтва.

Таким чином, нами визначено, що лаконічно, правильно і візуально привабливе портфоліо дозволяє оцінити досягнення учня у певній галузі. Підібраний інструментарій створення портфоліо дозволить оптимально і якісно створити власне портфоліо, за допомогою якого можна висвітлити найкращі досягнення у певній діяльності.

З'ясовано, що портфоліо досягнень є досить узагальненим та візуалізує індивідуальні досягнень учнів у мистецькій сфері діяльності.

Обґрунтовано, що створення портфоліо дозволяє вчителю оцінити якість і результат особистих досягнень учня, здійснити розробку плану розвитку здобувача освіти відповідно до сучасних запитів і потреб освіти, забезпечувати мотивацію загального розвитку учня, його особистісного зростання; здійснювати підтримку освітньої та професійної активності учня у процесі його навчання.

Детально розглянуто потенціал використання портфоліо учнів у початкових класах. Висвітлено інструментарій створення портфоліо та найбільш ефективної презентації власних досягнень.

З'ясовано, що в сучасній освіті застосування портфоліо стає все більш затребуваним інноваційним інструментом, за допомогою якого здійснюється демонстрації компетенцій, які набула дитина набутих в процесі навчання.

5) Досліджено рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах. Та визначено низький рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

Розроблено модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах

Проведене дослідження не вичерпує усі аспектів вирішення зазначеної проблеми. Тому вважаємо, що до подальших напрямів наукових пошуків за доцільне віднести:

1) дослідження особливостей створення та використання електронного портфоліо на уроках музичного мистецтва;

2) вивчення зарубіжного досвіду формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах;

3) проведення формувального дослідження ефективності розробленої моделі готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до використання портфоліо в початкових класах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. (2018). Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Початкова школа*. 1, 5-10.
2. Бех І. Д. (2003). *Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади*. Київ: Либідь.
3. Бех І. Д. (2006). *Виховання особистості*. Видання. Київ: Либідь.
4. Бібік Н. (Ред.). (2018). *Нова українська школа: порадник для вчителя*. Київ: ЛТД.
5. Бібік, Н. М. (2013). Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Гірська школа українських Карпат*. Івано-Франківськ. 8–9, 26–30.
6. Бірюк, Л. Я. (2015). Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів: ретроспектива формування. *Естетика і етика педагогічної дії*. Полтава. 11, 9–19.
7. Бойко, О. І. (2017). Електронне портфоліо викладача–альтернативна форма оцінки його педагогічної діяльності та професіоналізму. *Вісник Черкаського державного технологічного університету. Серія: Технічні науки*, (1), 150-155.
8. Бойчук С.В. (2022). Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів методом портфоліо. *Теоретичне та практичне застосування результатів сучасної науки: матеріали III Міжнародної студентської наукової конференції, м. Біла Церква, 7 жовтня, 2022 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга»*. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 327-328.
9. Бойчук Світлана. (2022). Використання методу портфоліо на уроках музичного мистецтва. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (12–14 квітня 2022 року)*. Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 17-18.

10. Василенко, Н.В. (2010). *Портфоліо педагога й учня*. Київ: Основа. 63 с.
11. Васильченко, Л. (2007). Технологія портфоліо в освіті. *Управління школою*. 13. 17-18.
12. Васянович, Г. П. (2011). *Педагогічна етика*. Київ: Альма-матер.
13. Васянович, Г. П. (2013). Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 3, 9–30.
14. Ветлугіна, Н. О. (1978). *Музичний розвиток дитини*. Київ: Музична Україна.
15. Голуб, Г. Б.& Чуракова, О.В. (2005). *Портфоліо в системі педагогічної діагностики*. 1. 181-195.
16. Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
17. Гончаренко, С. У. (Уклад.), Ничкало, Н. Г. (Ред.), (2000) *Професійна освіта: словник*. АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ: Вища школа.
18. Гриньова, В. М. (2013). *Взаємодія суб'єктів педагогічного процесу*. Харків: Щедра садиба плюс.
19. Гумінська, О. (2013). Методика роботи з підручником з музичного мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 1 (67). 18-21.
20. Додаток до наказу МОН України від 19.08.2016 №1009 Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи.
21. Дорогих, Р. В. (2011). *Формування професійних якостей майбутніх учителів у процесі педагогічної взаємодії* (Автореф. дис. канд. пед. наук), Харків.
22. Калмикова, І. Р. (2002). Портфоліо як засіб самоорганізації й саморозвитку особистості. *Освіта в сучасній школі*. 5. 23-27.

23. Коновалова, Е. А. (2005). Функціональні обов'язки учасників освітнього процесу при впровадженні в практику портфоліо як методу оцінювання. *Практика адміністративної роботи в школі*. 5. 20-22.
24. Концепція Нова Українська школа (2016)
25. Корчак, Я. (1976). *Як любити дітей*. Київ: Радянська школа.
26. Костюшко, Ю. О. (2005). Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. Житомир.
27. Кравченко В. (2005). Оцінка чи портфоліо? *Директор школи. Україна*.
28. Кремень, В. Г. (Ред), (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.
29. Литвинова, С. Г. (2014). Розвиток навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу як наукова проблема. *Науковий вісник*.1(12). Мелітополь: МДПУ ім. Богдана Хмельницького. 39-48
30. Ліба, О. М. (2016). *Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій навчання математики в школі*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Хмельницький.
31. Ліннік, О. О. (2016). *Система підготовки майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкових класів*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук), Старобільськ.
32. Локшина, О. І. (2006). Світові тенденції розвитку оцінювання навчальних досягнень учнів. *Педагогіка і психологія*. Київ : Педагогічна преса.
33. Марусинець, М. М. (2015). Педагогічні умови та засоби формування професійної рефлексії майбутніх учителів початкових класів. *Гірська школа*. Івано-Франківськ. 12–13, 196–199.
34. Матвієнко, О. (2018). Аналіз ефективності авторської моделі формування педагогічної толерантності майбутніх учителів початкової школи. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова Серія 17. Теорія і*

практика навчання та виховання. 29, 80–86. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/31643>

35. Митник, О. Я. (2009). *Підготовка майбутнього вчителя до формування культури мислення молодшого школяра: теорія і практика.* Тернопіль: Мандрівець.

36. Морзе, Н. В. & Варченко-Троценко, Л. О. (2014). Електронне портфоліо як інструмент вимірювання результатів діяльності викладача сучасного ВНЗ. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах.* 53. 36–41.

37. Морзе, Н. В., Барна, О. В. та Вембер, В. П. (2013). Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах.* 6.

38. Ничкало Н. (2013). Професійна педагогіка і психопедагогіка праці у діалектичному взаємозв'язку. *Теорія і практика управління соціальними системами.* 2, 42–53.

39. Новикова, Т. Г. (2004). Портфоліо як форма оцінювання індивідуальних досягнень учнів. *Профільна школа.* 2. 48-56.

40. Онищук, Л. А. (2016). Теоретико-методологічні засади конструювання та реалізації змісту освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи,* 1, 45–53.

41. Подковко, Х. В. (2017). Аналіз можливостей та перспектив використання технології електронного портфоліо викладачами вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки,* (144), 99-102.

42. Пометун, О. І. (2004). Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання.. Київ : Видавництво АСК. с.

43. Пріма, Р. М. (2009). *Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика.* Дніпропетровськ : ІМА-прес.

44. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (Наказ МОН №2736 від 23.12.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

45. Ратовська, С. В. (2010). *Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації групової навчальної діяльності учнів.* (Автореф. дис. канд. пед. наук), Ялта.

46. Ратовська, С. В. (2013). Теоретичні засади впровадження освітніх інновацій у вищих педагогічних навчальних закладах. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія.* 38(2), 235-246.

47. Рибалка, В. В. (2009). *Аксіологічні основи психологічної культури особистості.* Київ: [б.в.].

48. Савченко, О. Я. (2011). Професійна підготовка вчителя: погляд польського вченого: про книжку пол. вченого Т. Левовицького «Професійна підготовка і праця вчителів». *Рідна школа,* 11, 45–47.

49. Савченко, О. Я. (2012). *Дидактика початкової освіти.* Київ: Грамота.

50. Савчин, М. В. (2010). *Духовний потенціал людини.* Івано-Франківськ : Місто НВ.

51. Стрілець, С. І. (2015). *Інновації у вищій педагогічній освіті: теорія і практика.* Чернігів: Видавець Лозовий В. М.

52. Сухомлинська, О. В. (1997). Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми. *Педагогіка і психологія.* 1, 105–111.

53. Сухомлинський, В. О. (1977). *Вибрані твори (Т. 5).* Київ: Радянська школа.

54. Ткачова, Н. О. (2007). *Аксіологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах.* (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка, Луганськ.

55. Україна. Верховна Рада. Закон (2014). *Про вищу освіту*. (2014). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
56. Україна. Верховна Рада. Закон (2017). *Про освіту*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
57. Україна. Верховна Рада. Закон (2021). *Про загальну середню освіту*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
58. Україна. Міністерство освіти і науки України (2014). *Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років*. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>
59. Україна. Міністерство освіти і науки. (2016). *Лист МОН України від 17.08.2016 № 1/9-437 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах»* URL: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/6119->
60. Україна. Наказ Міністерства освіти і науки України № 665 (2013). *Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів*. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/37302/>
61. Україна. Наказ Міністерства освіти України № 93. (1993). *Про затвердження Положення про проведення практики студентів закладів вищої освіти України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>
62. Україна. Постанова Кабінету Міністрів № 896. (1993). *Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»)* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
63. Україна. Указ Президента № 347 (2002). *Національна доктрина розвитку освіти. Дошкільне виховання*, 7, 4–9.
64. Україна. Указ Президента № 344/2013(2013). *Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*. *Офіційний вісник Президента України*, 17, 31.

65. Ушмарова, В. В. (2016). *Формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти*. Харків : Видавець Рожко С. Г.
66. Федірчик, Т. Д. (2015). *Розвиток педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи (теоретико-методичний аспект)*. Чернівці: Чернівецький національний університет.
67. Хомич, Л. О. (1998). *Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів*. Київ: Магістр-S.
68. Хомич, Л. О. (1999). *Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ.
69. Хомич, Л. О. (2002). Підготовка майбутніх учителів в умовах особистісно орієнтованого навчання. Сучасні інформаційні технології навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. І. А. Зязюн (Ред.) Київ–Вінниця : ДОВ Вінниця. Ч. 1., 97–100.
70. Хомич, Л. О. (2013). Сучасні підходи до підвищення ефективності професійної підготовки вчителя. Київ : Богданова А. М.
71. Хоружа, Л. (2018). Інваріантність та варіативність професійної діяльності викладача вищої школи в епоху змін. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти. Н. В. Гузій (Ред.). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова.
72. Хриков, Є. М., Адаменко, О. В., Курило, В. С. (2013). *Методологічні засади педагогічного дослідження*. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».
73. Цимбалару, А. Д. (2013). Особливості організації взаємодії молодших школярів з освітнім середовищем на різних етапах навчального процесу. *Початкова школа*. 8, 12–16.
74. Цина, А. Ю. (2011). *Теорія і методика особистісно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя технологій*. (Автореф. дис. д-ра. пед. наук), Київ.

75. Черемних, М. П. (2005). Ділова гра «Портфоліо, або Щоденник особистих досягнень». *Практика адміністративної роботи в школі*. 5. 25-27.
76. Чорна, І. І. (2018). Обґрунтування педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх економістів засобами іноземної мови у процесі навчання у вищому навчальному закладі. *Педагогічні науки*. (Т.1), 199–203.
77. Шинкарук, В. І. (Ред.) (2002) *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Абрис
78. Яланська, С. (2015). *Психологія розвитку педагогічної творчості*. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка
79. Яструб, О. О. (2016). *Формування культури міжособистісної взаємодії у майбутніх учителів початкової школи у позааудиторній роботі*. (Автореф. дис. канд. пед. наук), Луцьк.
80. Altrichter, H. *Lehrer als Forscher* (1989). *Schulegestalten: Lehrer als Forscher*. Hermagoras: Klagenfurt, 3–15.
81. Clark, H. H. (1995). *Speech, language and communication. Pragmatic and discourse*. ed. by Joanne L. Miller, Peter D. Eimas. SanDiego : Academic Press, 410.
82. Gross, R. (1995). *Psychology. The science of mind and behaviour*. Third edition. London : Hodder & Stoughton, 948.
83. Howe, C., Mercer, N. (2007). *Children's Social Development, Peer Interaction and Classroom Learning (Primary Review Research Survey 2/1b)*. Cambridge: University of Cambridge Faculty of Education, 32.
84. Radziewicz, J. (1992). *Edukacja alternatywna. I innowacjach mikro systemowych*. Warszawa: WSiP. 112.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура комплексного портфоліо:

- ◆ Титульний лист;
- ◆ «Офіційні документи»;
- ◆ «Творчі роботи»;
- ◆ «Відгуки і рекомендації»;
- ◆ «Загальна інформація»;
- ◆ Зведена підсумкова відомість.

Титульний лист

Містить основну інформацію:

- Прізвище, ім'я, по батьковій;
- Назва навчального закладу;
- Період, за який представлені документи;
- Контактна інформація;
- Фотографія учня.

Розділ «Офіційні документи»

Тут розміщують всі сертифіковані документи, які є у школяра (різноманітні сертифікати, посвідчення про досягнення у різних галузях, грамоти, свідоцтва тощо).

Розділ «Творчі роботи»

У даному розділі висвітлюється участь школяра у проектній, творчій діяльності, а також участь у конференціях, конкурсах. Представляються проектні, творчі, дослідницькі роботи тощо.

Можна дані оформляти у вигляді таблиці:

№ з/п	Назва заходу	Дата проведення	Вид участі (виступ, захист проекту, презентація теми і т.д.)	Результат

У даний розділ можна давати дані про участь в олімпіадах:

№ з/п	Клас	Дата участі	Назва інтелектуальних змагань	Рівень	Результат	Підпис класного керівника

Таблицею можна оформляти і участь в конкурсах, конференціях тощо:

№ з/п	Клас	Назва заходу	Дата участі	Форма участі	Підпис класного керівника	Примітка (результати участі в конкурсах тощо)

Розділ «Відгуки і рекомендації»

Включає відгуки на творчі роботи, дослідницькі проекти, участь і різних заходах. Даний розділ портфоліо має на меті допомогти дитині «знайти себе».

Розділ «Загальна інформація»

Містить інформацію про школяра:

- резюме;
- автобіографію;
- «мої життєві плани».

Розділ «Зведена підсумкова відомість».

Включає результати навчальної діяльності, дані про рівень розвитку компетентностей.

Техніки самопрезентації особистості (презентація учнем свого портфоліо)

Портрет

1. Моє життєве кредо.

Афоризм, рядок з вірша, цитата улюбленого письменника, які відображають внутрішній світ учня, його інтереси, ключові якості, особливості світогляду.

Наприклад, як життєве кредо можна використати вислови:

«Повага до людей є повага до самого себе» (Дж. Голсуорсі);

«Неможливо завжди бути героєм, але завжди можна залишатися людиною» (І. Гете).

2. Пізнаю себе.

При самопрезентації можна давати відповіді на наступні запитання:

Від якої справи я отримую задоволення?

Що мені вдається найкраще?

Які здібності я б хотів розвинути у собі?

Які якості мені потрібно в собі виховати?

За які вчинки я можу себе похвалити?

Чим я можу по-справжньому пишатися?

Чи впевнений я в собі?

На кого я хочу бути схожим?

3. Хто я? (Незакінчені речення).

Коли я думаю про себе, то

Коли я думаю про себе, то починаю хвилюватися

Коли я думаю про себе, то сміюся над тим

4. Самореклама.

Можна змоделювати варіант реклами:

Мій вчитель хоче бачити мене таким.....

Мої тато і мама таким....

Мої друзі таким.....

А насправді я такий.....

5. Моя біографія від 1 місяця до сьогоднішнього дня.

Оформляється з використанням фотографій, смішних надписів тощо.

Інноваційні методики для портфоліо учня з музичного мистецтва

Метод невербальних асоціацій. У кожного учня є набір листівок (календариків, картинок, вирізаних із журналів – 15-20 штук). Учитель імітує шуми або використовує аудіо записи. Тривалість одного шуму 2, 3 секунди; перерва між ними – 3-5 секунд. Учні вставляють шуми в малюнки, потім пригадують їх, переглядаючи зображення; наприкінці пригадують зображення знову, почувши шуми. Діти самостійно та ефективно сприймають інформацію з першого разу, а надалі вони легко запам'ятовують все, що скаже вчитель.

Метод «Уявний мультик» (ланцюжковий метод). Кожній ноті відповідає певний образ. Вони «живі» і вміють розмовляти, рухатися, танцювати. Вони можуть пов'язуватися фантастичним сюжетом. Це дозволяє створити дивовижну нескладну мелодію, яку легко, не напружуючись згадати. Казкова музична історія розвивається за принципом ланцюжка. В уяві з'являється музикальний мультик, який довго житиме в пам'яті дитини. Завдяки цьому методу легко вивчити запис нот на нотному стані, їх тривалості та висотне співвідношення. Завдяки таким вправам вдається урізноманітнити уроки музичного мистецтва, зробити їх цікавими і захоплюючими, перетворити урок на незвичайну казку, сформувати у дітей позитивне ставлення до життя, отримати задоволення, відчути впевненість у власних силах.

Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич)

(Джерело: Климова Е. А (Ред.). (1999). Психологическа ядиагностика в управлении персоналом. Харкив: РПО.)

Інструкція. Шановні студенти! Пропонуємо Вам два списки з переліком цінностей. Пронумеруйте кожен із них (від 1 до 18) відповідно до їх важливості для Вас.

Список А (термінальні цінності):	Місце в житті
1) активна діяльність в житті (повнота та емоційна насиченість життя);	
2) життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);	
3) здоров'я (фізичне і психічне);	
4) цікава робота;	
5) краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);	
6) любов (духовна і фізична близькість із коханою людиною);	
7) матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);	
8) наявність добрих і вірних друзів;	
9) суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);	
10) пізнання (можливість розширення своєї освіти, світогляд, загальної культури, інтелектуальний розвиток);	
11) продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил та здібностей);	
12) розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);	
13) розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків);	
14) свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках);	
15) щасливе сімейне життя;	
16) щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому);	
17) творчість (можливість творчої діяльності);	
18) впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів).	
Список Б (інструментальні цінності)	Від 1до18

1) акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;	
2) вихованість (гарні манери);	
3) високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);	
4) життєрадісність (почуття гумору);	
5) старанність (дисциплінованість);	
6) незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);	
7) непримиренність до недоліків у собі та інших;	
8) висока загальна культура;	
9) відповідальність (почуття обов'язку, вміння тримати слово);	
10) раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);	
11) самоконтроль (стриманість, самодисципліна);	
12) сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів;	
13) тверда воля (уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами);	
14) терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани);	
15) широта поглядів (вміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички);	
16) чесність (правдивість, щирість);	
17) ефективність у справах (працелюбність, продуктивність у роботі);	
18) чуйність (дбайливість)	

Дякуємо за співпрацю!

Тест на виявлення інтересу та потреби у взаємодії з учасниками освітнього процесу (адаптована методика Т. Ю. Гуціної)
(Додаток розроблено автором на основі методики Т. Гуціної)

Вам пропонується перелік твердження. Вам необхідно визначитися, як проявляються вони у Вас: З – завжди, Ч – часто, НДЧ – не дуже часто, Р – рідко, Н – ніколи. Поставте бал у відповідній клітинці: З – 5 б.; Ч – 4 б.; НДЧ – 3 б.; Р – 2 б.; Н – 1б.

	З	Ч	Н ДЧ	Р	Н
1. На заняттях з педагогіки та психології з інтересом знайомлюсь з проблемами взаємодії з учасниками освітнього процесу					
2. З нетерпінням чекаю часу, коли зможу на практиці освоювати досвід освітньої та виховної роботи з учасниками освітнього процесу					
3. Іноді буває цікаво слухати про те, як необхідно організувати взаємодії між учасниками освітнього процесу..					
4. Якщо під час педагогічної практики отримаю завдання пов'язане взаємодіяти з учасниками освітнього процесу – буду його виконувати.					
5. Я систематично купую літературу з даної проблеми.					
6. Я звертаю увагу на педагогічні ситуації, якщо вони пов'язані з проблемою взаємодії і в них є конфлікти або інші цікаві факти.					
7. Систематично поповнюю свій педагогічні знання, роблячи витяги з методичних журналів, книг і т.п. з					

проблем взаємодії на засадах педагогіки партнерства.					
8. Збираю матеріали (тести, варіанти бесід, педагогічні ситуації) з педагогічних журналів, газет, методичних збірників, щоб використовувати їх у подальшій роботі					
9. Якщо хтось розповів мені про цікавий досвід роботи з учасниками освітнього процесу можливо візьму його на озброєння.					
10. Здійснював (ла) взаємодію з учасниками освітнього процесу тільки тому, що отримав (ла) таке завдання (під час пед. практики, вимагав учитель (адміністрація) і т.п.)					
11. Із задоволенням і користю для себе спостерігала(в) під час пед. практики за роботою вчителя під час взаємодії з учасниками освітнього процесу.					
12. Якщо батьки чи адміністрація закладу охоче йдуть на контакт з учителем, з ними можна співпрацювати.					
13. Беру в бібліотеці і люблю читати книги, журнальні статті про взаємодію з учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства..					
14. Багато чому навчився (лась) на пед.практиці у вчителя, допомагала (в) йому в організації взаємодії, вирішенні складних пед. ситуацій					
15. Проблема взаємодії на засадах педагогіки партнерства мене не цікавить, але завдання під час					

пед.практики виконувала (в), оскільки треба було звітувати і вони оцінювалися.					
16. Приділила багато часу тому, щоб гарно оформити свій звіт про виконану роботу, і взагалі маю звичку звертати увагу на зовнішню сторону будь-якої справи.					
17. Виступив (ла) з повідомленням на батьківських зборах, виконую дослідне завдання з проблем, взаємодії вчителя з сім'єю, партнерської взаємодії.					
18. Люблю слухати розповіді про роботу вчителя, коли повідомляються незвичайні ситуації взаємодії з учасниками освітнього процесу.					

Обробка тестів

Відповіді оцінюються: З – 5 б.; Ч – 4 б.; НДЧ – 3 б.; Р – 2 б.; Н – 1б.

При обробці результатів необхідно підставити результати відповідей на поставлені питання в нижченаведені формули, де в кожній у дужках вказано номер запитання, відповідь якого враховується в даній формулі. Якщо сума трьох показників буде дорівнювати або ж більша 11, це показує, що у студента домінує даний тип ставлення до проблеми організації взаємодії з учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства.

Методика В. Бойка «Діагностика рівня емпатії»

(Джерело: URL:<https://cutt.ly/WEu2iyg>)

Інструкція. Якщо Ви згодні з даними твердженнями, ставте поряд з їх номерами знак «+», якщо не згодні - знак «-».

Текст опитувальника

1. У мене є звичка уважно вивчати особи і поведінку людей, щоб зрозуміти їх характер, нахили, здібності.
2. Якщо оточуючі виявляють ознаки нервозності, я зазвичай залишаюся спокійним.
3. Я більше вірю доводам свого розуму, ніж інтуїції.
4. Я вважаю цілком доречним для себе цікавитися домашніми проблемами товаришів по службі.
5. Я можу легко увійти в довіру до людини, якщо буде потрібно.
6. Зазвичай я з першої ж зустрічі вгадую «споріднену душу» в новій людині.
7. Я з цікавості зазвичай заводжу розмову про життя, роботу, політику з випадковими попутниками в поїзді, літаку.
8. Я втрачаю душевну рівновагу, якщо оточуючі чимось пригнічені.
9. Моя інтуїція - більш надійний засіб розуміння оточуючих, ніж знання або досвід.
10. Проявляти цікавість до внутрішнього світу іншої особистості нетактовно.
11. Часто своїми словами я ображаю близьких мені людей, не помічаючи того.
12. Я легко можу уявити себе будь-яким тваринам, відчути його поведінку і стану.
13. Я рідко міркую про причини вчинків людей, які мають до мене безпосереднє відношення.
14. Я рідко приймаю близько до серця проблеми своїх друзів.
15. Зазвичай за кілька днів я відчуваю: щось має трапитися з близькою мені людиною, і очікування виправдовуються.
16. У спілкуванні з діловими партнерами зазвичай намагаюся уникати розмов про особисте.
17. Іноді близькі дорікають мене в черствості, неуважності до них.
18. Мені легко вдається, наслідуючи людям, копіювати їх інтонацію, міміку.
19. Мій цікавий погляд часто бентежить нових партнерів.
20. Чужий сміх зазвичай заражає мене.
21. Часто, діючи навмання, я тим не менш знаходжу правильний підхід до людини.
22. Плакати від щастя нерозумно.
23. Я здатний повністю злитися з коханою людиною, як би розчинившись в ньому.
24. Мені рідко зустрічалися люди, яких я розумів би без зайвих слів.
25. Я мимоволі чи з цікавості часто підслуховую розмови сторонніх людей.

26. Я можу залишатися спокійним, навіть якщо всі навколо мене хвилюються.
27. Мені простіше підсвідомо відчутти сутність людини, ніж зрозуміти його, «розклавши по полицях».
28. Я спокійно ставлюся до дрібних неприємностей, які трапляються у когонебудь з членів сім'ї.
29. Мені було б важко задушевно, довірливо розмовляти з настороженим, замкнутою людиною.
30. У мене творча натура - поетична, художня, артистична.
31. Я без особливої цікавості вислуховую сповіді нових знайомих.
32. Я засмучуюсь, якщо бачу плаче людини.
33. Моє мислення більше відрізняється конкретністю, строгістю, послідовністю, ніж інтуїцією.
34. Коли друзі починають говорити про свої неприємності, я волію перевести розмову на іншу тему.
35. Якщо я бачу, що у когось з близьких погано на душі, то зазвичай утримуюся від розпитувань.
36. Мені важко зрозуміти, чому дрібниці можуть так сильно засмучувати людей.

Обробка результатів. Нижче наводяться 6 шкал з номерами певних тверджень. Підраховується число відповідей, відповідних ключу кожної шкали (кожна відповідь, яка співпала, з урахуванням знаку, оцінюється одним балом), а потім визначається їх загальна сума.

1. Раціональний канал емпатії: +1, +7, -13, +19, +25, -31.
2. Емоційний канал емпатії: -2, +8, -14, +20, -26, +32.
3. Інтуїтивний канал емпатії: -3, +9, +15, +21, +27, -33.
4. Установки, емпатії: +4, -10, -16, -22, -28, -34.
5. Проникаюча здатність в емпатії: + 5, -11, -17, -23, -29, -35.
6. Ідентифікація в емпатії: +6, +12, +18, -24, +30, -36.

Аналізуються показники окремих шкал і загальна сумарна оцінка рівня емпатії. Оцінки з кожної шкалою можуть варіюватися від 0 до 6 балів і свідчать про значимість конкретного параметра (каналу) в структурі емпатії. Вони виконують допоміжну роль в інтерпретації основного показника - рівня емпатії. Сумарний показник теоретично може змінюватися в межах від 0 до 36 балів.

Висновки. Якщо в сумі по всіх шкалах 30 балів і вище - у людини дуже високий рівень емпатії; 29-22 - середній; 21-15 - занижений; менше 14 балів - дуже низький.

Методика Є. Тунік «Діагностика особистісної креативності»

(Джерело: URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/160/25.pdf>)

Мета. Визначення особливостей творчої особистості.

Послідовність роботи. Дослідження може бути проведено як індивідуально, так і в колективі. Експериментатор пропонує респондентам відповісти на висловлювання відповідно до інструкції, що розміщена в опитувачі. На кожне висловлювання існує 4 варіанти відповіді. Серед наступних коротких речень ви знайдете такі, які дійсно підходять вам краще, ніж інші. Їх необхідно помітити позначкою “Х» в колонці “в основному вірно (так)». Деякі речення підходять вам лише частково, їх потрібно помітити позначкою “Х» в колонці “частково вірно.» Інші висловлювання не підійдуть вам зовсім, їх потрібно помітити позначкою “Х» в колонці “ні». Ті висловлювання, відносно яких ви не можете дійти до рішення, потрібно помітити позначкою “Х» в колонці “не можу вирішити».

На кожне питання вибирайте тільки одну відповідь.

1. Якщо я не знаю вірної відповіді, то намагаюся здогадатись про неї.
2. Мені подобається розглядати предмет ретельно і детально, щоб виявити деталі, яких не бачив раніше.
3. Як правило, я запитую, якщо чогось не знаю.
4. Мені не подобається планувати справи заздалегідь.
5. Перед тим, як грати у нову гру, я повинен переконатися, що зможу виграти.
6. Мені подобається уявляти собі те, що мені потрібно буде взяти або зробити.
7. Якщо щось не вдається з першого разу, я буду працювати до тих пір, поки не зроблю це.
8. Я ніколи не виберу гру, з якою інші не знайомі.
9. Краще я буду робити все звичайно, ніж шукати нові способи.

10. Мені подобається в'ясняти, чи так все насправді.
11. Мені подобається займатись чим-небудь новим.
12. Я люблю заводити нових друзів.
13. Мені подобається думати про те, чого зі мною ніколи не відбувалось.
14. Як правило, я не витрачаю часу на мрії про те, що колись стану відомим актором, музикантом, поетом.
15. Деякі мої ідеї так захоплюють мене, що я забуваю про все на світі.
16. Мені більше подобалося б працювати на космічній станції, ніж тут, на Землі.
17. Я нервуюсь, якщо не знаю, що відбудеться далі.
18. Мені подобається те, що незвичайне.
19. Я часто намагаюсь уявити собі те, про що думають інші люди.
20. Мені подобаються розповіді або телевізійні передачі про події, які відбулися в минулому.
21. Мені подобається обговорювати мої ідеї в компанії друзів.
22. Як правило, я зберігаю спокій, коли щось роблю не так або помиляюсь.
23. Коли я виросту, мені б хотілося зробити або звершити щось таке, що ніколи не вдавалося до мене.
24. Я вибираю друзів, які завжди роблять все звичайним способом.
25. Багато правил, що існують, мене, як правило, не влаштовують.
26. Мені подобається вирішувати навіть таку проблему, яка не має вірної відповіді.
27. Існує багато речей, з якими мені б хотілося проекспериментувати.
28. Якщо я одного разу знайшов відповідь на питання, я буду притримуватись неї, а не шукати інші відповіді.
29. Мені не подобається виступати перед групою.
30. Коли я читаю або дивлюсь телевізор, я уявляю себе кимось із героїв.
31. Я люблю уявляти собі, як жили люди 200 років тому.
32. Мені не подобається, коли мої друзі нерішучі.

33. Мені подобається досліджувати старі валізи і коробки, щоб просто подивитися, що в них може бути.
34. Мені б хотілося, щоб мої батьки і керівники робили все, як звичайно, і не змінювались.
35. Я довіряю своїм почуттям і передчуттям.
36. Цікаво припустити щось і перевірити, чи правий я.
37. Цікаво братися за головоломки та ігри, в яких необхідно розраховувати свої подальші кроки.
38. Мене цікавлять механізми, цікаво подивитись, що в них всередині і як вони працюють.
39. Моїм кращим друзям не подобаються дурні ідеї.
40. Мені подобається вигадувати щось нове, навіть якщо це неможливо застосувати на практиці.
41. Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях.
42. Мені було б цікаво шукати відповіді на питання, які виникнуть у майбутньому.
43. Мені подобається братися за нове, щоб подивитися, що з цього вийде.
44. Мені цікаво грати в улюблені ігри просто заради задоволення, а не заради виграшу.
45. Мені подобається розмірковувати про щось цікаве, про те, що ніколи не приходило в голову.
46. Коли я бачу картину, на якій намальований хтось незнайомий, мені цікаво знати, хто це.
47. Я люблю перегортати книги і журнали для того, щоб просто подивитись, що в них.
48. Я думаю, що на більшість питань існує одна вірна відповідь.
49. Я люблю задавати питання про такі речі, про які інші люди не замислюються.
50. У мене є багато цікавих справ як на роботі (у навчальному закладі), так і вдома.

Обробка даних При оцінці даних опитувача використовуються чотири фактори, які тісно корелюються з творчими проявами особистості. Вони включають: Допитливість (Д), Уяву (У), Складність (С) і схильність до Ризику (Р). Ми одержуємо чотири «сирих» показники по кожному фактору, а також загальний сумарний показник. При обробці даних використовується або шаблон, який можна накладати на бланк відповідей тесту, або співставлення відповідей тих, хто тестувався, з ключем у звичайній формі.

Ключ

Схильність до Ризику (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 1, 21, 25, 35, 36, 43, 44.

Б) негативні відповіді: 5, 8, 22, 29, 32, 34.

В) всі відповіді на ці запитання у формі «може бути» оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді «не знаю» на ці запитання оцінюються в –1 бал і віднімаються від загальної кількості.

Допитливість (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 2, 3, 11, 12, 19, 27, 33, 37, 38, 47, 49.

Б) негативні відповіді: 28.

В) всі відповіді «може бути» оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді «не знаю» оцінюються в –1 бал.

Складність (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 7, 15, 18, 26, 42, 50.

Б) негативні відповіді: 4, 9, 10, 17, 24, 41, 48.

В) всі відповіді на ці запитання у формі «може бути» оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді «не знаю» оцінюються в –1 бал.

Уява (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 6, 13, 16, 23, 30, 31, 40, 45, 46.

Б) негативні відповіді: 14, 20, 39.

В) всі відповіді «може бути» оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю» оцінюються в –1 бал.

У даному випадку визначення кожного з чотирьох факторів креативності особистості здійснюється на базі позитивних і негативних відповідей, що оцінюються 2-ма балами, частково, що співпадають з ключем (у формі “може бути»), оцінюються в 1 бал, і відповіді “не знаю» оцінюються в – 1 бал. Використання цієї оцінюючої шкали дає право “показати» недостатньо творчу, нерішучу особистість. Цей опитувач розроблений для того, щоб оцінити, в якій мірі здатними на ризик (Р), допитливими (Д), що володіють уявою (У) і віддають перевагу складним ідеям (С), вважають себе ті, що проходять тест. З 50 пунктів 12 тверджень відносяться до допитливості, 12 – до уяви, 13 – до здатності йти на ризик, 13 – до фактора складності. Якщо усі відповіді співпадають з ключем, то сумарний “сирий» бал може дорівнювати 100, якщо не відмічені пункти “не знаю». Кінцева кількісна вираженість того або іншого фактора визначається шляхом складання всіх відповідей, які співпадають з ключем, і відповідей “може бути» (+1 бал) і відніманням з цієї суми всіх відповідей “не знаю» (–1 бал). Чим вища “сира» оцінка людини, яка відчуває позитивні почуття по відношенню до себе, тим більш творчою особистістю, допитливою, з уявою, здатна піти на ризик і розібратися в складних проблемах вона є; всі вищеописані особистісні фактори тісно пов’язані з творчими здібностями. Можуть бути одержані оцінки по кожному фактору тесту окремо, а також сумарна оцінка. Оцінка по факторах і сумарна оцінка краще демонструє сильні (висока “сира» оцінка) і слабкі (низька “сира» оцінка) сторони особистості. Оцінка окремого фактора і сумарний “сирий» бал можуть бути згодом переведені в стандартні бали і відмічені на індивідуальному профілі особистості.

Методика А. Карпова «Діагностика рефлексії»

(Джерело: Карпов, А. В. (2003). *Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. Психологический журнал*, 24 (5), 45–57.)

Інструкція. Шановний респонденте, просимо Вас дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей, навпроти номера питання проставте, будь ласка, цифру, відповідну варіанту Вашої відповіді:

1 – абсолютно невірно;	4 – не знаю;
2 – невірно;	5 – швидше вірно;
3 – скоріше так;	6 – вірно;
	7 – абсолютно вірно.

Опитувальник

1. Прочитавши гарну книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з ким-небудь обговорити.
2. Коли мене раптом несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що спало мені на думку.
3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити по справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову.
4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.
5. Коли я розмірковую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що послужило початком ланцюжка думок.
6. Приступаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.
7. Головне для мене - уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.
8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому хтось не задоволений мною.
9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.
10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.
11. Мені було б важко написати серйозного листа, якби я заздалегідь не склав план.
12. Я волю діяти, а не розмірковувати над причинами своїх невдач.
13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.
14. Як правило, щось задумавши, я прокручував в голові свої плани, уточнюючи деталі, розглядаючи можливі варіанти.
15. Я турбуюся про своє майбутнє.

16. Думаю, що в безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись першою думкою, що прийшла в голову.
17. Часом я приймаю необдумані рішення.
18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, наводячи все нові і нові аргументи на захист своєї точки зору.
19. Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто винен, я насамперед, починаю з себе.
20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обміркувати і зважити.
21. У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки від мене чекають оточуючі.
22. Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я ніби подумки веду з нею діалог.
23. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людях мої слова і вчинки.
24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, якими словами це краще зробити, щоб його не образити.
25. Виконуючи важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюся іншими справами.
26. Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винуватим.
27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Бланк для відповідей

<i>№ п/п</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
<i>14</i>	<i>15</i>	<i>16</i>	<i>17</i>	<i>18</i>	<i>19</i>	<i>20</i>	<i>21</i>	<i>22</i>	<i>23</i>	<i>24</i>	<i>25</i>	<i>26</i>	<i>27</i>

Дякуємо за співпрацю!

Додаток М

Анкета для студентів закладів вищої освіти з метою дослідження**«Розуміння поняття «портфоліо»» в освітнього простору****в Новій українській школі»***(Додаток розроблено автором)*

Шановні студенти! Звертаємося до Вас з проханням взяти участь в анкетуванні, яке проводиться в системі наукової-дослідної роботи з метою аналізу та розуміння поняття «портфоліо».

Загальні відомості про себе:

ПІБ (заповнити за бажанням) _____

Заклад вищої освіти _____

Курс _____

Вік _____

1. Оберіть одне з наведених визначень яке найбільше розкриває поняття «портфоліо».

а) це тека, у якій у систематизованому вигляді учень накопичує матеріали, які є результатом його самоосвітньої діяльності з конкретної навчальної дисципліни;

б) технологію, використання якої неспроможне докорінно здійснити зміни в освітньому процесі;

в) метод за допомогою якого можна здійснювати оцінку роботи учня

2. Як Ви вважаєте який стиль спілкування повинен домінувати у спілкуванні вчителя з учнями для налагодження ефективної взаємодії?

а) авторитарний;

б) демократичний;

в) ліберальний;

г) гуманістичний.

3. Що для Вас, як для майбутніх вчителів є найбільш важливим у освітньому процесі під час використання портфоліо?

- а) підбір способів спільної діяльності вчителя та учня, під час яких учень зможе розкритися використовуючи портфоліо;
- б) створення умов, які сприяють розвитку вміння використовувати дітьми портфоліо;
- в) розвиток творчих здібностей школярів

4. Для того, щоб найкраще підготувати себе до використання портфоліо у школі майбутньому вчителю музичного мистецтва варто:

- а) під час педагогічної практики, допомагати вчителям музичного мистецтва використовувати портфоліо на заняттях;
- б) добре володіти знаннями з психолого-педагогічних дисциплін та методики;
- в) брати участь в майстер-класах та тренінгах з ефективного використання портфоліо в початкових класах;
- г) все вище перераховане;
- д) Ваш варіант _____

5. Як Ви вважаєте, які труднощі можуть виникати у вчителя під час використання портфоліо на уроках музичного мистецтва в початкових класах?

- а) недостатній рівень знань та вмінь використовувати портфоліо на уроках музичного мистецтва;
- б) невміння спрогнозувати наслідки власних дій;
- в) невміння працювати разом з дітьми;
- д) небажання дітей працювати над власним портфоліо

6. Чи хотіли б Ви вивчати курс на якому знайомилися з новітніми технологіями, зокрема, з технологією «портфоліо»?

- а) ні;
- б) так

Дякуємо за співпрацю! Успіхів Вам у науково-педагогічній та творчій діяльності.